

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR is, met N°. 11 van den tweeden jaargang, maandelijks op onbepaalde tijden, in N°. van 3 vellen druks verschenen: zoodat deze 2de Jaargang uit 36 vellen druks, (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd zullen worden) zal bestaan, en voor f 6, 25, uitgenomen de platen en kaarten welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden zal worden afgeleverd.

Men abonneert zich voor dezen tweeden Jaargang bij alle Post-directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden *vrachtfrij* aan de uitgevers BROESE & COMP. te Breda, met het opschrift: *voor den Militairen Spectator.*

DENKBEELDEN

OVER DE

AANWENDING EN VERDEELING DER SCHERPSCHUTTERS (*BUSSEN-SCHUTTERIJ*) IN HET GEVECHT.

VAN

VON GUMTAU,

Kapitein-Adjutant bij de Jager- en Scherp-Schutters-Inspectie.

Vrij gevolgd naar het Hoogduitsch.

(Vervolg van N°. 15 en slot.)

XIV. *Nasporing en vaststelling der gevallen, waarbij de scherpschutters met vrucht kunnen worden aangewend, naar aanleiding van het vroeger voorgedragene.*

Wanneer door het vroeger voorgedragene, de werkdigheid van het bussen-vuur, in deszelfs verschillende wijze van aanwending, in het gevecht als genoegzaam toegelicht en omschreven kan beschouwd worden, dan volgt daaruit, met in acht neming der aangewezen bepalingen, deszelfs juiste waardering. Ook daardoor zal men zich in staat gesteld zien, om de bijzondere gevallen na te gaan en vast te stellen, waarin dit wapen met vrucht, voor zich zelve, en tot voordeel der overige troepen kan worden aangewend, en die de bijzondere voordeelen zullen doen uitblinken, die het bezit van zulk een wapen den bevelvoerder waarborgen.

Bij deze vaststelling dient echter nog in acht genomen te worden, dat, naar de grondregelen, waardoor de bestemming van dat wapen bepaald wordt:

hetzelve daar moet worden gebruikt, waar men de grootste werkzaamheid van het wapen te wachten heeft, en alwaar men geene nadeelige gevolgen behoeft te vreezen, uit de gebreken, die met de eigendommelijkheid van het wapen gepaard gaan;

dat om uit deszelfs bezit de grootst mogelijke voordeelen te trekken, men bij deszelfs aanwending in het werkdadig gevecht in het oog moet houden:

dat het, als een, in aantal onderschikt, en alleen voor bijzondere doeleinden bestemd wapen zijnde, zoodanig gebruikt worde, dat het bij de waarschijnlijkheid van deszelfs grootst mogelijke werkdadigheid en uitwerking, een grooter aantal andere troepen, voor andere doeleinden beschikbaar maakt.

Wanneer wij nu alle de verschillende reeds opgenoemde en toegelichte omstandigheden, waarin de scherpschutters, naar aanleiding van den aard van hun wapen, met voordeel kunnen gebruikt worden, in overweging nemen; en wanneer wij bij derzelve beoordeeling, de steeds in het oog te houden verkregene ondervinding, en den graad hunner tegenwoordige geoefendheid in aanmerking nemen, dan komen wij tot de volgende gevolgtrekkingen en bepalingen:

I. *In het algemeen, bij de bewegingen en operatiën van het leger.*

1) Wegens de bijzondere geoefendheid der scherpschutters, in de kennis van het terrein, opsporing des vijands, erkenning van ingenomene stellingen en in het bepalen van oord en plaatselijke rigting, - anders gezegd, in het orienteren, - zijn zij in bovengestelde gevallen bijzonder dienstig voor het doen van verkenningen, of, in den vollen zin des woords, voor veldontdekkingspatrouillen.

Buiten en behalve de voor- en achterhoeden moeten er derhalve ook aan de flank-detachementen kleine afdeelingen scherpschutters toegevoegd worden. Bij de veldwachten mogen alzoo ook geene scherpschutters ontbreken, om als spitsen-aanvoerders of geleiders te dienen. Om echter hunne krachten niet doelloos te verspillen, zal men ze niet tot schildwachten gebruiken, dewijl bij de voorposten, om allarm te geven of tot eigen verdediging, het gewone infanteriegeweer doelmatiger is, en daarenboven de bus, bij

nacht, hare groote waarde boven het infanterie-geveer verliest.

- 2) Bij ondernemingen in den kleinen oorlog zal een zeker, voor het te bereiken doel geëvenredigd, aantal scherpschutters, groote diensten kunnen bewijzen.
- 3) Op gelijke wijze zal men ze ook op posteringen en kordons, bij konvooijen en transporten van leger-behoefden doelmatig kunnen gebruiken.

II. *In het bijzonder bij de verschillende gevallen en omstandigheden van het gevecht.*

In het eigenlijke element of in de hoofdeigenschap van het wapen (de verdediging), ligt ook deszelfs bestemming opgesloten, en vloeit daaruit voort. Wij zien daaruit, dat de scherpschutters bijzonder geschikt zijn voor de verdediging van terrein-hindernissen, als: steden, dorpen, tuinen, groote gebouwen, omheiningen-muren, dammen, steengroeven, heggen, kreupelhout, enz.; terwijl zij dan alleen voor den aanval kunnen gebruikt worden, wanneer zij uit eene, voor hun wapen geschikte stelling, onder de bescherming van andere wapenen, in eene andere stelling overgaan, om, door hun doeltreffend vuur, den aanval der overige troepen voor te bereiden en met vrucht te kunnen onderstennen.

Men zal zich dien ten gevolge met wezenlijk voordeel van hen kunnen bedienen:

- 1) Bij de voor-en achterhoeden, bij alle voorkomende gelegenheden, als:
  - a) Bij de verdediging van engten.
  - b) Bij den aanval op dezelve.
  - c) Om den overgang des vijands over rivieren of stroommen tegen te gaan of moeilijk te maken.
  - d) Even zoo, om den overgang eener rivier of stroom van deze zijde te beschermen en te ondersteunen.
- 2) Bij den aanval en
- 3) bij de verdediging van versterkte plaatsen, als ook van alle soorten van verschansingen.
- 4) In den slag of in eenig gevecht, welk ook.
  - a) Ter hardnekkige verdediging, van alle daartoe geschikte en hierboven opgenoemde terrein-hindernissen, welke men den vijand niet dan na bloedigen tegenweer wil in handen laten, of welker bezit men hem in alle gevallen wil bestrijden; namelijk, in zoo verre, daarvan het winnen of verliezen van den slag of het gevecht afhangt.
  - b) Als eenig geval voor de, aan bepalingen onderworpen, aanwending, tot ondersteuning des aanvals van andere wapenen, zich voordoet, tot grondstelling aan te nemen: dat zulks geschieden kan; voorts als de gelegenheid zich opdoet, dat de scherpschutters, onder bescherming der overige wapenen, in eene doel-

matige stelling voorgeschoven en daarin opgesteld kunnen worden, om uit dezelve, met een overwigtig vuur, op den vijand te werken en deszelfs gelederen te dunnen. Hierbij wordt hunne aanwending en uitwerking overeenkomstig die van de artillerie, waarmede zij, in zulke gevallen, gelijktijdig en op dezelfde wijze kunnen gebruikt worden.

- c) In doorsneden terrein, of bij gelegenheden, dat eene vijandelijke tirailleur-linie, in een staand gevecht, op groote afstanden langen tijd opgehouden of afgeleid moet worden, ten einde alzoo op dat punt de eene of andere beslissing voor te komen, wel te verstaan, wanneer het eigenlijke oogmerk is, om door de aanwending van het grootst mogelijke aantal scherpschutters op dat punt, een grootst mogelijk getal andere troepen op een ander punt, alwaar men eene beslissing zoekt te verkrijgen, beschikbaar te maken; als ook, om daardoor het hoofddoel bij bloedige en beslissende gevechten, de vernieling des vijands, zoo veel mogelijk te bereiken.

Omtrent den aard der aanwending zelve in al de, onder 1, 2 en 3, opgenoemde gevallen, zullen wij hier niet in nadere bijzonderheden treden. Dit zoude ons, voor het oogenblik, te ver van het plan van ons ontwerp voeren. Wij behouden daarom ons voor, hierop later terug te komen. Intusschen zullen de vroegere ontwikkelde gronden geenen twijfel hebben overgelaten, omtrent de uitwerking, die men met de aanwending van scherpschutters daarbij zal verkrijgen. Hierbij zullen wij slechts voegen, dat het groote voordeel en het nut van de aanwending der scherpschutters, in alle deze opgenoemde gevallen, reeds door de ervaring is bewezen geworden.

Voor het onder 1. aangeduide geval, vindt men, in de krijgsgeschiedenis van den veldtocht aan den Rijn, eenige roemrijke voorbeelden van behaalde voordeelen door enkele kompagnien; o. a. in het achterhoede-gevecht bij Altenzaun, in den veldtocht van 1806; en in het gevecht van twee kompagnien van het voormalige Oost-Pruissische jager-bataillon, aan de brug bij Merij-sur-Seine in 1814.

Wat het gebruik der scherpschutters bij het in het art. 3 aangehaalde geval betreft, verdienen de aanvallen op Maintz, Landau en Maubeuge (dit laatste in 1815) en die der roemruchtige verdedigingen van Colberg, Dantzig en Graudenz eene gelijke vermelding. » Ja ook de laatste gedenkwaardige belegering van het kasteel van Antwerpen mag niet vergeten worden, waarbij de scherpschutters, immers zoo als de openbare dagbladen ons vermelden, de verdediging nieuwe krachten hebben bijgezet.»

Ofschoon diezelfde ondervinding, voor het nut der aanwending van scherpschutters, in de onder art. 4 genoem-

de gevallen spreekt, en hierbij voegzaam de verdediging van het kasteel te Ligne zoude kunnen aangehaald worden, zoo zal het welligt, hoezeer wij ook in geene al te groote bijzonderheden hebben willen treden, niet overbodig geacht worden, dat wij voor die gevallen, in eene nadere ontwikkeling treden, omtrent het doelmatige gebruik der scherp-schutters; zonder daarom algemeene regelen voor de verdediging zoodaniger punten te willen vaststellen, om reden dat deze reeds afgehandeld en in vele voortreffelijke geschriften te vinden zijn.

XV. *Grondstellingen voor de opstelling der scherp-schutters in eene voor hen geschikte stelling en voor derzelve verdediging.*

Na overweging van al hetgeen hier voorgegaan is, komt het voor de aanwending der scherp-schutters doelmatig voor:

1) dat de scherp-schutters bij alle gelegenheden, zoowel voor de, in § XIV onder art. 4 opgesomde gevallen, als voor de vroeger aangeduide, in het grootst mogelijke aantal te gelijk in werking worden gesteld; eensdeels om daardoor de voorgenomene uitwerking te verkrijgen, anderdeels, om, reeds van den beginne af, het grootst mogelijk aantal vijanden buiten gevecht te stellen; dewijl de vijand, bij een zoo merkbaar overwigtig vuur, waarschijnlijk genoopt zal worden, om op dat punt, heeft hij zulks namelijk niet voor een beslissend punt gekozen, zich aan het moorddadig vuur der scherp-schutters zoo schielijk mogelijk te onttrekken, op deze wijze verdere verzwakking zijner magt voor te komen en alzoo het genoemde wapen deszelfs uitwerking voor den oogenblik te benemen.

Voor eene soortgelijke in werking stelling van het bedoelde wapen, was ook de overleden generaal veldmaarschalk Graaf *York von Wartenberg*, die, met betrekking daarop, in zijne briefwisseling met den schrijver van dit verloop, zich over het vroeger aangehaalde achterhoede-gevecht bij Altenzaun, aldus woordelijk uitlaat:

» dit gevecht behoort tot de zeldzaamste van zijn
» soort dewijl acht (de schrijver zegt: zes) jager-
» kompagniën, te gelijk in werking kwamen en
» zich daarin, door het uitnemend goed gebruik
» maken van een, voor scherp-schutters bijzonder
» geschikt, terrein, allervoordeligst onderscheiden
» hebben.”

De gevolgen van het goed aanwenden van dit wapen, in het zoo evengenoemde gevecht, zijn bekend en is deszelfs waarde daardoor onbetwistbaar geworden.

2) Op grond daarvan, wordt voor de bezetting van een geschikt terrein, dat, b. v. voor het aanval-object eener brigade zoude kunnen dienen, 1000 scherp-schut-

ters gerekend; welke veronderstelling, ongeveer als maatstaf, voor eene, naar de omstandigheden, geëvenredigde opstelling van scherp-schutters kan dienen.

Bij de bezetting van een zoodanig terrein zijn, zoo als ons de voorschriften voor de oefeningen in vredetijd zeer doelmatig voorschrijven, de grondstellingen der versterkings-kunst toe te passen, namelijk, om de *dominerende en vooruitspringende punten* bij voorkeur sterk te doen bezetten. Eene gestadig digte, zamenhangende verdedigende, linie, is dan minder noodzakelijk, zoo wanneer alle de bezette punten door hun vuur kunnen te zamen werken.

Bevinden zich op dat terrein bijzonder voordeelige punten, zoo als groote gebouwen, omheinde of ommuurde kerkhoven, als anderzins, dan worden deze bij voorkeur bezet en hardnekkig verdedigd. Doch voor alles, moeten de buitenwaarts uitspringende punten eener stad, van een dorp, tuin, enz. voor eene doelmatige verdediging ingerigt worden, opdat de scherp-schutters zich daarin kunnen nestelen, om reeds op groote afstanden de voordeelen van hun wapen, boven de linie-infanterie, te kunnen ten nutte maken. Hoe eerder eene dusdanige stelling wordt ingenomen hoe beter.

Zoodra eene soortgelijke stelling is ingenomen, dan bemoeijen de officieren der pelotons en sectiën zich, om aan hunne manschappen bijzondere punten en merkteekenen op het voorliggend terrein aan te wijzen, met verklaring, hoedanig daarnaar hun vuur af te meten, en hunne munitiën te verbruiken. Ieder officier behoudt bij zich eenige bijzonder geoeffende scherp-schutters, om zelf, gedurende het gevecht, aan deze hunne rollen te verdeelen, vooral om hen tegen de vijandelijke aanvoerders in werking te brengen. Aan deze laatste kan men zelfs toestaan op de grootst mogelijke schootsverheden, enkele schoten te doen.

3) De opstelling zal bijzonder goed gekozen en bewerkstelligd zijn, wanneer de vijand door terrein-hinderenissen gedwongen wordt, zich langzaam te bewegen, en alzoo genoodzaakt is langer, dan anders noodig zoude zijn, onder het werkzame bussen-vuur te verblijven.

4) De moorddadige werking van het bussen-vuur, zal hoogst gunstige gevolgen hebben, wanneer de schutters zoo lang aan het vijandelijk oog onttrokken kunnen worden, tot de vijand in de werkzaamste schootsverheid zal genaderd zijn. In het gevecht bij Gosselies hebben twee kompagniën van het Silezische scherp-schutters-bataillon, uit de inachtneming dezer opmerking, de voordeligste uitkomsten gehad, op voorbij trekkende kavallerie.

In zoo verre wat de scherpschutters betreft; het zal niet noodig zijn, hierbij indachtig te maken, dat indien het door de scherpschutters ingenomen en bezette terrein hoogstgunstig is voor de eigendommelijkheid van hun wapen, en dat tevens deszelfs behoud voor het ontworpen plan van het gevecht van het hoogste belang is, dat ook dan de overige troepen, zoo als artillerie en infanterie, zoodanig moeten opgesteld zijn, dat de flanken, met massa's tegen eenen, niettegenstaande het geleden verlies, doordringenden vijand gedekt staan; opdat ieder scherpschutter op zich-zelf, met vertrouwen, uit zijne ingenomene plaats, voor zich uit kan blijven zien, zonder angstig voor zijne flank telkens rechts of links te kijken.

De kommandant van een 1000tal dusdanig opgestelde scherpschutters, zal zich bij die gelegenheden met roem kunnen overdekken; vooral wanneer hij de opdracht heeft, om de ingenomen plaats tot het uiterste te verdedigen. Tot eene zoo gewichtige en eervolle bestemming behoort niet alleen moed, maar ook veel krijgskennis, beleid en ervarenheid, om in de keuze der verdedigings-maatregelen naar doel en omstandigheden niet te dwalen. Deswegen is bijzonder leerrijk het gevecht der troepen bij Malo-Jaroslavec, onder de leiding van den Generaal *Guilleminot*.

XVI. Grondstellingen voor de offensive aanwending der scherpschutters.

Bij het gebruik van dat wapen in het offensive gevecht, worden de scherpschutters van stelling tot stelling voorgeschoven, namelijk, als het terrein zulks toelaat, ten einde de aanvallen der overige troepen voor te bereiden en te ondersteunen. In dit opzigt is hunne wezenlijke bestemming zoo overeenkomstig met die der artillerie, dat de beginselen, welke bij 't laatst genoemd wapen gevolgd worden, ook bij het eerste kunnen worden aangewend. Beide de wapenen, geschut en bussen-schutterij, behooren echter door blank geweer gedekt te worden; zoodat ook de scherpschutters alleen geene genoegzame en voldoende dekking voor de artillerie opleveren, tenzij in die gevallen, dat hunne gelijksoortige elementen ook te gelijk kunnen werken. Een peloton scherpschutters bij de overige troepen, die de artillerie dekken, gevoegd en tusschen deze verdeeld, zal echter de kracht van de dekkings-troep en gelijktijdig het defensieve element der artillerie vermeerderen. (*)

(*) Op de hierboven door den Duitschen schrijver ontwikkelde gronden, roept *Spectator* de bijzondere oplettendheid in, om redenen, die, bij eenige overweging en nadenken, van zelve in het oog zullen vallen.

XVII. Grondstellingen voor het gedrag der scherpschutters, gedurende het staande gevecht op doorsneden terrein.

Hierbij valt verder weinig te ontwikkelen; aangezien art. XIV genoegzaam alles aanduidt, wat in acht genomen moet worden, en de bestaande voorschriften voor de oefening in het verstrooide gevecht daaromtrent alle bijzonderheden bevatten. Echter is hierbij nog aan te merken, dat de officieren, even als reeds vroeger gezegd is, het vuur der scherpschutters leiden, door het aanwijzen van zekere afstandskenteekenen op het terrein, om daarnaar het gebruik hunner munitien te regelen, terwijl zij hen bijzonder moeten aanbevelen, om op de vijandelijke officieren hun vuur te rigten, iets dat bij het bussen-vuur altijd in acht te nemen blijft.

Doch, zoo als bij vroeger aangeduide gevallen, aangewezen is, op de vleugels der verstrooide scherpschutterslinie moeten eenige kompagnien infanterie, zoo bedekt mogelijk, opgesteld worden, om, bij de vóór of achterwaartsche bewegingen der scherpschutterslinie, over een vlak veld, ten einde eene vóór- of achterwaarts gelegene stelling in te nemen, dezelve te ondersteunen en te dekken. Zonder deze voorzorg, heeft eene zoodanige verstrooide linie alles te vreezen van eenen onstuimigen vijandelijken infanterie- of kavallerie-aanval. Het is daarom, dat de scherpschutters, door eene doelmatige opstelling en verbinding met andere troepen-soorten moeten verzekerd en beschermd worden. Behalve de noodzakelijkheid, die deze voorzorg-maatregel gebiedend vordert, denke men ook aan den gunstigen morelen indruk, die altijd op troepen wordt te weeg gebracht, wanneer zij zich in de uitvoering van gevaarlijke dienstplichten, ondersteund zien door strijdgenoooten van andere wapenkorpsen.

Wanneer nu ook de geschiedenis ons op voorbeelden wijst, van hetgeen de bussen-schutterij onder heldenmoedige aanvoering, bij voorkomenden drang der omstandigheden, vermag, en dat zij van den *opgezetten* hertsvan-ger een roemvol gebruik weet te maken, waarvan wij o. a. voorbeelden vinden in den glansrijken aanval en de bestorming van Turckheim (op den 1 Januarij 1794), van twee jager-kompagnien onder het bevel van den majoor *v. Spitsnaz*, en in het roemvolle gevecht der twee kompagnien van het Silezische scherpschutters-bataillon, in de bloedige dagen van Champ-Aubert en Etoges (1814), onder de aanvoering van den toenmaligen kapitein *v. Neumann*, die eenen kavallerie-aanval met het glansrijkste gevolg afwezen, dan - zijn dit slechts uitzonderingen op den regel, waaruit men het gevolg niet kan trekken, dat men diezelfde uitkomsten in alle gevallen te wachten heeft. Men herinnere zich hierbij de gegronde aanmerking van den generaal *Ruhle von Lilienstern*, wanneer hij zegt:

» De ondervinding en de beschouwing van het wapen leert, dat de scherpschutters voor het bajonet-gevecht niet geschikt zijn, waarom men hen ook altijd andere troepen tot dekking en ondersteuning moet toevoegen, ten einde hen niet in de noodzakelijkheid te brengen, van in geslotene massa's te moeten ageren.»

XVIII. *Over het beschikbaar worden van andere troepen, door de doelmatige aanwending der bussen-schutterij.*

Wanneer men zou willen zoeken, naar het numerieke aantal van andere troepensoort, welke door eene doelmatige aanwending der scherpschutters voor andere einden beschikbaar wordt, dan zal men in deze berekening zwaarigheden ontmoeten, die het vinden eener getallen-uitkomst moeilijk maken. In het algemeen hangt hierbij veel af van het voorgenomen doel en de omstandigheden. Het kan niet te gewaagd schijnen, waaneer hierbij aangenomen wordt, dat er gevallen en omstandigheden kunnen voorkomen, waarin geoefende scherpschutters, door geen aantal infanterie, hoe groot ook, volkomen kunnen vergoed worden; doch dat, bij hunne aanwending in eenen veldslag of in een gevecht, bij verdediging van een geschikt terrein, wezenlijke engte, of in het staande gevecht op doorsneden terrein, 1000 scherpschutters, door één bataillon infanterie gedekt en ondersteund, steeds gelijk, en, in hunne uitwerking op de vernieling des vijands, meer zullen werken, dan eene infanterie-brigade van 6 bataillons; welke laatste alsdan op de, door de scherpschutters, ingenomene plaats ontbeerd en alzoo op een ander gedeelte van het terrein kunnen aangewend worden.

Wanneer nu ook niet in alle veldslagen en gevechten — veelligt in de drie of vier voorvallen van dien aard, slechts eenmaal — gelegenheden voorkwam, dat men een aanzienlijk aantal scherpschutters in werking kon stellen, om uit hun bezit voordeelen te trekken; dan zullen zij echter voor die weinige gevallen hunne waarde met vol gewigt in de schaal leggen. Men behoeft zich echter niet bezorgd te maken, dat er in een veldtogt te weinige gelegenheden zullen voorkomen, om ze te kunnen gebruiken; dewijl toch in de meeste veldslagen er altijd punten zijn, waar men zich op het defensieve moet houden, terwijl men op andere aanvallend te werk gaat, en op de eerstgenoemde punten, kan hunne grootere waarde niet worden betwist.

XIX. *Gronden voor de gunstige beoordeeling der waarde van dit wapen.*

Wanneer men nu geneigd mogt wezen, om de vorenstaande beoordeeling over de waarde van de bussen-schutterij, als in een te gunstig daglicht geplaatst, te beschou-

wen; alsmede dat de ontwikkelde gronden, de veronderstelde en de te verwachten uitkomsten dan alleen zouden kunnen bevestigd en verkregen worden, wanneer het wapen bij den hoogstmogelijken graad van geoefendheid, ook door den besten morelen en krijgsmansgeest bezield ware, dan nog zoude men hiertegen kunnen aanvoeren: dat het op onwederlegbare gronden bewezen is, dat de gevorderde geoefendheid in het schieten bestaat, en dat er met den meesten ijver gewerkt is en nog gewerkt wordt, om dien krijgsmansgeest bij de scherpschutters op te wekken en te onderhouden, waarvan de soldaat alleen zijne wezenlijke waarde ontleent, en waardoor hij ook bijzonder geschikt zal worden en gevormd voor den dienst der ligte troepen; dat het voorts lieden zijn, die door opvoeding en leiding een hoogen graad van zelfstandigheid en zedelijke kracht hebben verkregen; eindelijk, dat de scherpschutters van het Pruissische leger, onder alle omstandigheden en in alle tijden, bewezen hebben, dat men zich nimmer in hen heeft bedrogen, waar men van hen eene billijke verwachting koesterde. Toen namelijk in donkere dagen, de door zoovele heldenbedrijven gegrondveste Pruissische krijgsmansgeest, voor eenige oogenblikken door het ongeluk omsluijerd was, toen hebben zij met der daad bewezen, hoezeer zij door de ware krijgsmans-eer waren bezield, en met hoeveel standvastigheid en volharding zij wisten getrouw te blijven aan hunnen dierbaren Koning; en niet minder hebben zij, in de algemeene geestdrift des volks deelende, bij den grooten vrijheidskrijg, door glansrijke gevechten, zoo aan de Katz-beek, als aan de Marne en Seine, bij de gevechten in de berg-engten van Bohemen, als bij de beslissende gevechten op de hoogten van St. Gervais, het hunne bijgedragen, om den, met ligten nevel bedekten, Pruissischen wapenglans, nieuwe en schitterende stralen te doen schieten, en voor hunnen hoogstvereerden Koning nieuwe lauweren in den krans zijner onvergankelijke overwinningen te plukken.

XX. *De, uit de beredeneerde aanwending, volgende doelmatige verdeling der scherpschutters.*

Zijn nu door alle de voorgaande aangehaalde grondstellingen, de gevallen bepaald en begrensd, waarin de scherpschutters doelmatig kunnen worden gebruikt, en zijn de opgegevene strijdplaatsen min of meer voor dat wapen geschikt, dan laten zich daaruit zeer gemakkelijk de grondstellingen afleiden voor hunne verdeling en opstelling, in de slagorde van een leger.

(1) Bij de waarschijnlijk het meest voorkomende gelegenheid eener doelmatige aanwending bij de voor- of achterhoeden, wordt aan dezelve altijd eene afdee-

ling van 500 scherpschutters (de gewone sterkte eener scherpschutters-afdeeling) toegevoegd, welke voor de in deze betrekking voorkomende gewone gevallen toereikende zal zijn, en die tot bijzondere doeleinden door den opperbevelhebber kan versterkt worden.

(2) De opperbevelhebber alleen zal in staat zijn, om, op grond der ontwikkelde beginselen, die punten op te zoeken en aan te wijzen, welke de scherpschutters, gedurende den loop van het gevecht, zich ten nutte zullen maken, om met vrucht aangewend te worden. De gesteldheid van het terrein zelve, zal dan ook het aan te wenden aantal bepalen.

(3) Ontwaart de opperbevelhebber, gedurende het gevecht, punten of stellingen, vanwaar het bussevuur met voordeel op de vijandelijke linien zoude kunnen werken, dan worden dadelijk de beschikbare scherpschutters daarop afgezonden.

(4) Gelukt het den anderen troepen, om, door moedige aanvallen, den vijand stellingen en punten te ontnemen, en zijn deze voor hardnekkige verdediging geschikt, dan zullen de scherpschutters daarvan zoo spoedig mogelijk bezit nemen, en zich daarin nestelen, om eene spoedige herneming van den kant des vijands onmogelijk te maken. Men zal zich alsdan gedragen, alsof men deze stellingen reeds voor het gevecht bezate, en derzelver verdediging aan de bussenschutterij ware toevertrouwd geweest.

(5) Even zoo noodzakelijk kan, in den loop des gevechts, het bezetten van een doorsneden terrein worden, om van daaruit het verder voortdringen van den vijand te beletten. Geheel onverwacht kan dit geval plaats hebben, en het is daarom, dat men altijd eenige scherpschutters beschikbaar moet houden. Eindelijk

(6) moeten bij eenen noodzakelijk geworden terugtogt, de daartoe geschikte punten zoo snel mogelijk door scherpschutters worden bezet, om, door eene hardnekkige verdediging, aan het leger den tijd te geven, om de wanorde te herstellen en eene rustige houding aan te nemen. Voor zulke gevallen moet de opperbevelhebber eenige scherpschutters in reserve houden.

Staat het alzoo in de magt van den opperbevelhebber, naar den maatstaf van het doel, dat hij bij het gevecht op het oog heeft, of van de omstandigheden, die zich gedurende hetzelfde voordoen, de bussenschutterij met vrucht in werking te stellen, en zal hij dit in voorkomende gevallen met den vereischten spoed bewerkstelligen, dan zal hij ook een zoo groot mogelijk aantal scherpschutters tot zijne beschikking moeten in reserve houden. De bevelhebber der scherpschutters, hetzij hij den rang van inspecteur of brigadier heeft, zal zich diensvolgens ook steeds in de nabijheid van den veldheer moeten bevinden, en hem,

even als de chef van den staf en de bevelhebber der artillerie, moeten vergezellen. Zijne standplaats is in het groot hoofdkwartier; op het slagveld moet hij met zijn geoefend jagers-oog den veldheer tot werktuig dienen, om de voor zijn wapen bijzonder geschikte punten en stellingen met juistheid uit te vorschen. IJverzuchtig op den roem, die het bezetten dezer punten aan andere troepen zou kunnen doen behalen, zal hij voor de spoedige uitvoering der hoogere bevelen, welke zijn wapen tot werkdadigheid roepen, zorgen, en voor zoo verre de omstandigheden zulks toelaten, in persoon, de noodige voorzorgen nemen en maatregelen treffen, dat het voorgestelde doel bereikt worde. Voorts naar zijne gewone standplaats terug ijgende, zal hij aan zijne ondergeschikten de naauwgezette uitvoering zijner bevelen overlaten.

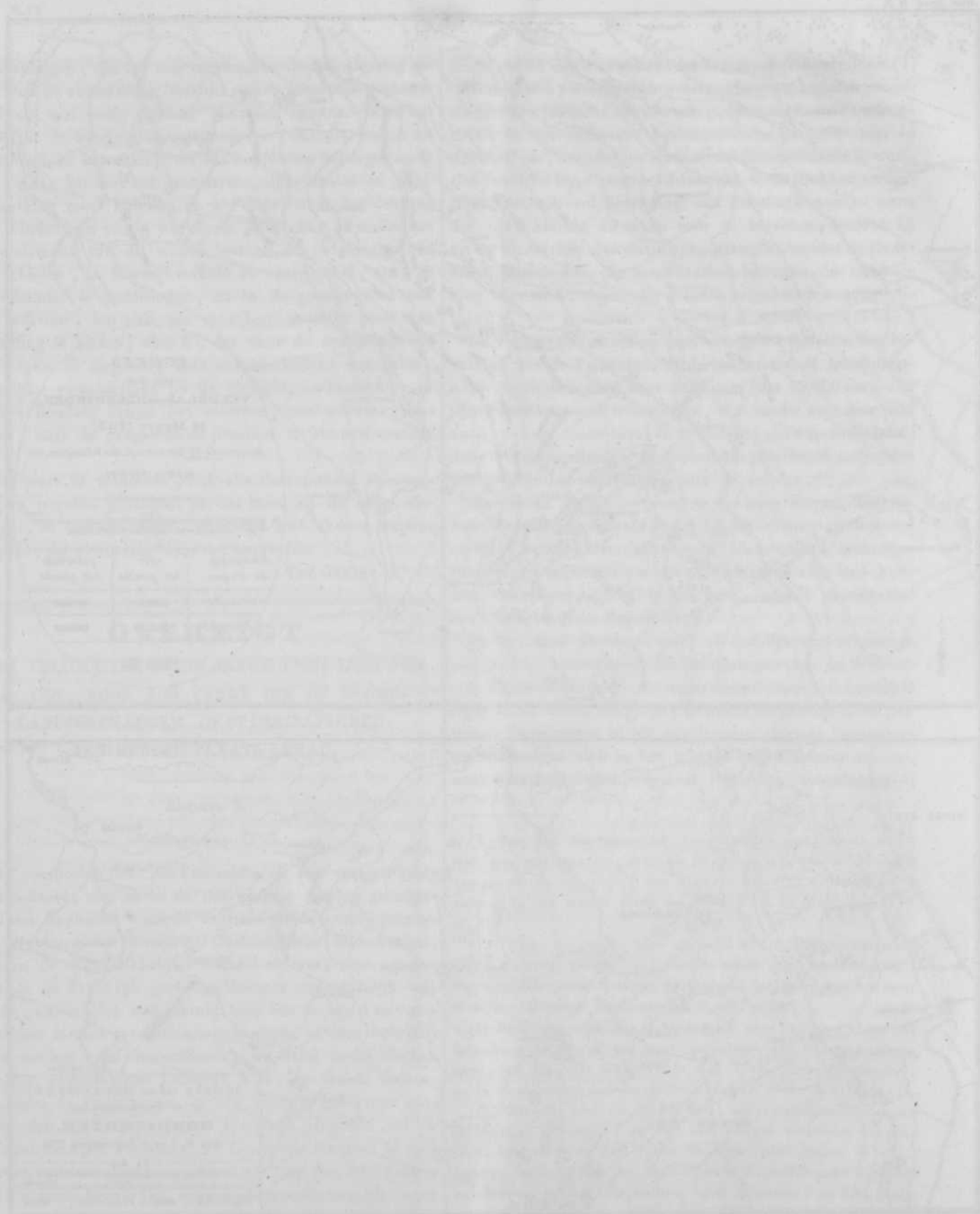
Hieruit volgen dan ook de hieronderstaande bijzonderheden omtrent de verdeling en opstelling der bussenschutterij:

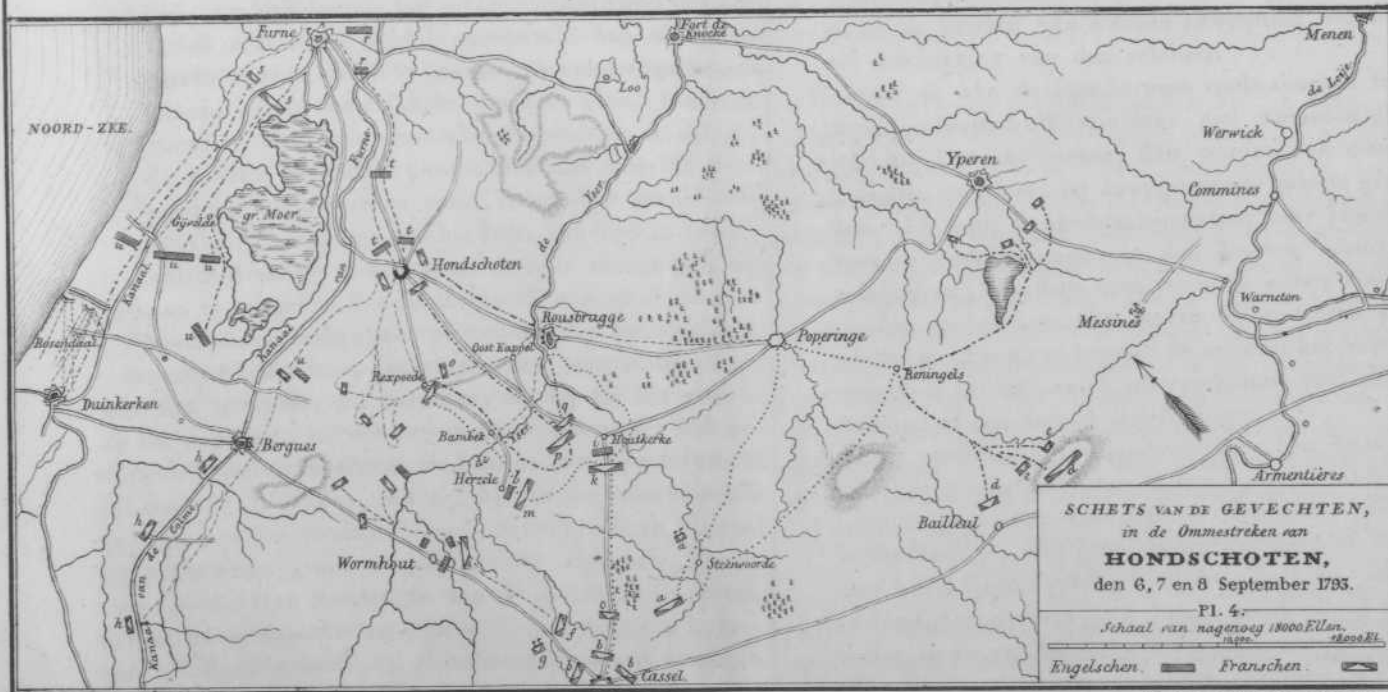
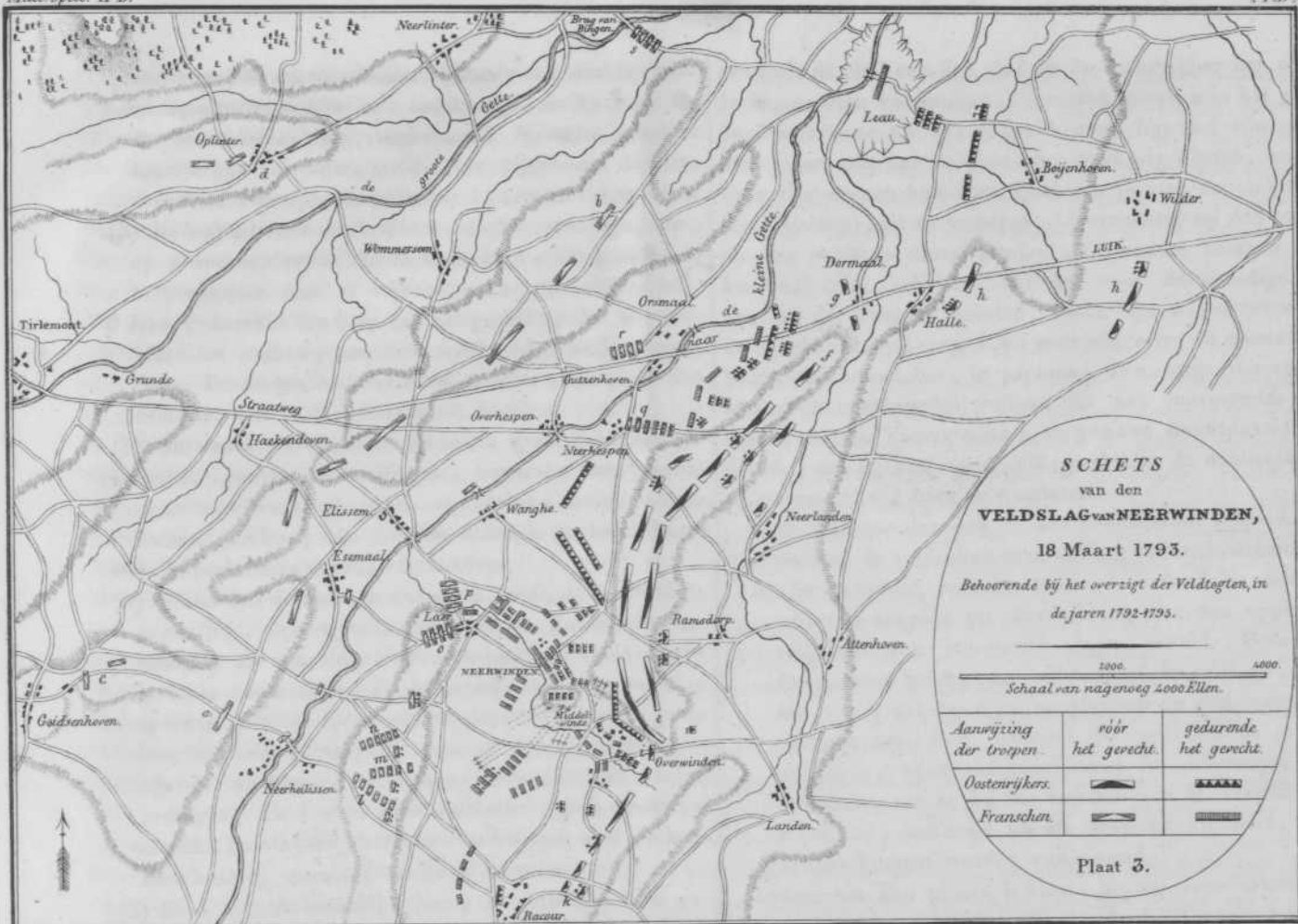
Bij den aanvang van den oorlog worden alle scherpschutters-korpsen ter beschikking van den opperbevelhebber van het mobile leger gesteld. Deze verdeelt, naar gelang van het tooneel des oorlogs, naar het doel, dat hij bij zijne plannen op den voorgrond stelt, en naar den maatstaf der ontwikkelde grondstellingen, zijne scherpschutters in afdeelingen van 500 man, om ze bij die legerkorpsen te voegen, alwaar zij, naar de meeste waarschijnlijkheid, met vrucht kunnen worden aangewend.

Indien het kan plaats hebben, blijven twee derde gedeelten, of voor het minst, de helft onzer scherpschutters (alzoo een aantal van 3 a 4000) in reserve, onder de bevelen van hunnen aanvoerder vereenigd, ter beschikking van den veldheer.

Wanneer de aan de legerkorpsen reeds speciaal toegeedeelde scherpschutters, aldaar niet onmiddellijk in werking kunnen komen, dan worden ook deze, of gedeelten van deze, bij de opgenoemde reserve getrokken. De voor flank-detachementen, voor konvoijen, voor de ondernemingen in den kleinen oorlog, tot posteringen, kordons enz. noodige scherpschutters, worden op bevel van het legerhoofd van deze reserve genomen. Even zoo bestemt de veldheer het van deze reserve te nemen aantal scherpschutters voor de verdediging of den aanval van vestingen.

Voor de verdediging der landsvestingen zijn bijzondere afdeelingen scherpschutters bestemd, welke tot de half invalide garnizoens-kompagnien behooren, en die in vredes-tijden met groot verlof gezonden of in andere betrekkingen gebruikt worden, doch die men in oorlogstijden oproept, om hunne geoefendheid en ervaring in de vestingen ten beste nutte aan te wenden. Na dit alles in overweging te hebben genomen, zal men

N. B. De plaat voorstellende de Veldslag van Jemappe is Plaat 2,
van het overzicht der veldtogten in den jaren 1792 en 1795.

Stempels van H. J. Becker & Dordrecht.

de dwalingen, die tot nog toe omtrent het doelmatig gebruik en de aanwending van dit wapen bestonden, aangeduid en met eenig oordeel bestreden vinden. Men zal alzoo tot de overtuiging gekomen zijn, dat dit wapen in onmiddellijke betrekking tot het hoofd van het leger moet staan; dat het met het grootst mogelijke aantal te gelijk in werking moet komen, en wel daar, waar het dekking kan vinden, en rustig werkzaam zijn. Dat al verder het ware element van dit wapen bestaat, in geoefendheid in het schieten, in beweegbaarheid en vaardigheid, om zich uit elkander te verstrooijen, en in de geoefendheid van elk individu, om zich een voor hem geschikt punt van opstelling te kiezen; alsook, dat voor de opstelling van dit wapen in slagorde, eene onveranderlijke wet geldt, namelijk: vereenzelving op de vleugels, en bestendige in reserve houding achter het centrum, om vandaar, met spoed, naar de aangewezen plaatsen te kunnen snellen.

Het ware te wenschen, dat alle deze punten in overweging wierden genomen, en dat men bij de krijgsoefeningen, in tijd van vrede, vereenigd met andere wapenkorpsen, de uitvoering daarvan beproefde.

VON GUMTAU.

OVERZIGT

DER VELDTOGTEN IN DE JAREN 1792, 1793, 1794
EN 1795, VOOR ZOO VERRE DIE OP NEDERLANDSCHEN BODEM, OF OP DESZELFSGRENNEN HEBBEN PLAATS GEHAD.

ARTIKEL 2.

Veldtogt van 1793.

De voordeelen door de Franschen in den vorigen veldtogt behaald, met name de ontruiming van het grondgebied der Republiek door de Pruissen en de daarop gevolgde verovering der toenmalige Oostenrijksche Nederlanden, hadden de oogenblikkelijke vastheid en veerkracht van het destijds in Frankrijk gevestigd bestuur aanmerkelijk versterkt, en bragten niet weinig toe, om de hoop en vooruitzichten van het revolutionnair bewind, en daarmede deszelfs eischen, te vermeerderen. De dood ondertusschen van den ongelukkigen Lodewijk XVI, op den 21 Januarij, deed de gezindheden der nog onzijdig geblevene mogendheden van Europa jegens Frankrijk, bepaald tot de vijandelijke zijde overslaan. De Conventie maar al te zeer bewust van deze stemming, vaardigde, op den 1sten Februarij, namens Frankrijk, eene oorlogsverklaring uit tegen

Engeland en den Stadhouders der vereenigde Nederlanden. (1)

Dumouriez, vroeger een ijverig, ofschoon beraden, voorstander der Fransche omwenteling, verschildte met de toenmaals in zijn vaderland bovendrijvende partij te zeer in denkbeelden, om niet nu reeds op middelen bedacht te zijn, zich en zijn leger aan het dwangjuk te onttrekken en deszelfs krachten tot bevrijding van Frankrijk aan te wenden. Om hiertoe de zaken voor te bereiden, besloot hij tot de uitvoering eens ontwerps, hetwelk, zonder de staatkundige redenen, die hem daartoe bewogen, in aanmerking te nemen, tegen alle gezonde krijgskunde aandruischte. (2)

De verwachte toetreding van een groot gedeelte der bevolking van de Vereenigde Nederlanden tot de revolutionnaire begrippen, deed hem besluiten, om 15,000 man van zijn hoofdkorps af te zonderen, ten einde met deze zoo zwakke magt eenen inval in Holland te doen, en dit land, door even spoedige als beslissende veroveringen aan zijnen uitersten linker-vleugel, meester te worden.

Ten einde in dit ontwerp te kunnen slagen, begreep het Fransche legerhoofd, dat bij de uitvoering bovenal snelheid het hoofdvereischte was. Diensvolgens trok zijne magt, nog vóór dat die der Nederlanders zich had kunnen vereenigen, den 17de Februarij, op het grondgebied der Nederlandsche Republiek (3)

De Generaal *Berneron* werd al dadelijk vooruitgeschoven, tot het ondernemen der belegeringen van de Willemstad en de Klundert; de regtervleugel van het invallend leger zoude Breda belegeren; de linker Bergen-op-zoom, en tevens Steenberg in het oog houden, terwijl *Dumouriez* met de reserve zich in het midden zoude ophouden, om, naar omstandigheden, regts of links hulp te verleenen (4)

(1) Voor den beoefenaar der Vaderlandsche geschiedenis is dit stuk zeer merkwaardig, even als de daarop gevolgde boodschappen aan en uit de vergadering der Staten-Generaal. Zie dezelve onder anderen in het werkje *Leven van Prins Frederik van Oranje*. I. st. bl. 16.

(2) Tijdens het proces tegen *Lodewijk XVI* had *Dumouriez* reeds eenige pogingen gedaan, om, door in zijnen geest op de denkwijze van zijn onderhebbend leger, te werken, het leven van den vorst te redden. *Mémoires de Dumouriez*. T. III. p. 219.

(3) *Dumouriez* vaardigde te gelijker tijd eene Proclamatie aan het Bataafse volk uit, een waar gedenkstuk van den toenmaligen geest des tijds. Zie *Mémoires de D.*, T. VI. *pièces justificatives*, en de wederlegging daarvan: *Leven van Prins Frederik*. I. st. bl. 41.

(4) *Dumouriez* heeft in het 4de deel zijner Gedenschriften zijne oogmerken, betrekkelijk de door hem beoogde verovering van Holland, zeer uitvoerig beschreven. Naardien ondertusschen de staatkundige verdeeldheden der Nederlandsche Republiek onder de hoofdredenen van zijnen voorgenomen inval behoorden, en deze alhier

Het oogmerk van den Franschen Generaal was geenszins om uitvoerige belegeringen te ondernemen. Daartoe ontbraken hem alle middelen van aanval; doch hij hoopte na de verovering van eene vesting - hetwelk hem voorkwam niet veel zwarigheden in te hebben - deze tot zijn hoofddepôt te maken, om van uit dezelve, als strategisch subject, te gemakkelijker de Vereenigde Nederlanden verder in te dringen.

Maar al te gelukkig slaagden de Franschen in het eerste gedeelte van hun ontwerp. De generaal *d'Arçan* wierp een paar batterijen op tegen Breda, aan de zijde van Prinsenhage. Den 23 Februarij werd deze vesting opgecischt en na een weigerend antwoord twee dagen beschoten. Twee dagen daarna gaf de vesting zich bij kapitulatie over, en wel op het oogenblik, dat de generaal *d'Arçan* zijne kanonnade, uit gebrek aan munitie, zoude hebben moeten eindigen. (5)

De Franschen geraakten door deze bemagtiging in het bezit van 250 vuurmonden, met de daarbij behorende oorlogsbehoefden, en zagen tevens hunnen wensch voldaan, door het verkrijgen van een gewichtig steunpunt.

Het toenmaals versterkte Klundert werd twee dagen later genomen. De Franschen, onder *Berneron*, hadden eene batterij van vier kanons en eenige kleine mortieren achter den inundatie-dijk opgeworpen en daarmede de huizen en gebouwen dezer kleine sterkte alle onbewoonbaar gemaakt. De bevelhebber van de Klundert, *van Kropf*, na het vijfandelijk vuur even braaf beantwoord te hebben, geen mogelijkheid ziende, om de verdediging langer uit te houden, ontruimde de plaats in stilte, doch werd op zijnen terugtocht naar de Willemstad, door een detachement Bataven aangevallen en sneuvelde eervol met de meeste der zijnen.

Geertruidenberg werd den 21sten dierzelfde maand door de Franschen, na het doen van eenige schoten, bij kapitulatie veroverd; hierdoor zoude het eiland van Dordrecht in gevaar hebben kunnen komen, doch reeds was de Dordtsche Kil, met eene menigte van kanonneerbooten voorzien, ter afwering van den bedreigden inval, welke dan ook geene plaats had.

Den 27sten Februarij werd de Willemstad door de Franschen opgecischt. De bevelhebber dier sterkte, de grijze *van Boetzelaar*, gaf een weigerend antwoord, en bereidde zich tot eene uiterste verdediging voor, daartoe van alle mogelijke te zijner beschikking staande middelen gebruik makende, waardoor deze geringe vesting zeer aanmerkelijk in sterkte

ter plaatse niet te pas komen, komt het doelmatig voor, dit geheele stuk achterwege te laten.

(5) *Jomini* suite du traité des grandes opérations, Tome V., Chapitre 7; — *Dumouriez*, Mémoires, T. IV. p. 11.

won. Het Hollandsche Diep met eenige kanonneerbooten voorzien zijnde, bad hij hierdoor gelegenheid, om de bezetting der vesting, uit slechts een eenig bataillon, dat toenmaals zeer zwak was, en 20 artilleristen bestaande, met twee kompagnien te versterken.

Na eene herhaalde weigering tot overgave, begon het bombardement dezer vesting. De Franschen maakten daartoe gebruik van het door hen in de Klundert gevonden geschut.

Op den 6den Maart ontving *Boetzelaar* eene derde opeisching van wege den generaal *Berneron*, dan ook deze, op denzelfden braven krijgsman sloon — en door opvolgende gebeurtenissen bevestigd — beantwoord zijnde, werd de stad door zes tegen dezelve opgeworpen batterijen beschoten en in alle opzigten ten sterkste gehavend.

Niet slechts verdedigenderwijs handelde de brave *Boetzelaar*; zijne kleine bezetting durfde ook van nabij de aandrangers van den vaderlandschen bodem onder de oogen zien. Een uitval, door vijfzig man ondernomen, slaagde volkomen. Deze veroverden eene batterij, vernagelden de stukken, en keerden, na de Franschen van dit punt verdreven te hebben, met 20 gevangenen in de aangevallene sterkte terug. (6)

Na zestien dagen haar beschoten te hebben, moesten de Franschen het beleg van voor deze zoo kloek verdedigde vesting opbreken.

Het Nederlandsche hart is er fier op, dezen steen van eersten glans in de kroon der dapperen van dien tijd te kunnen aanwijzen. Hoe weinig dit braaf gedrag eens opperbevelhebbers, bij andere vorige of latere belegeringen van dezen oorlog, ook navolging vond, des te meer roem mag men als landgenoot op hetzelfde dragen, en ook nu nog, in dezen tijd, menigeen terugwijzen op zoodanig eene beradenheid en standvastigheid, bij het stijgen van 't gevaar. Door *Boetzelaar's* tijdgenooten werd ook diens waarde hoog geschat, en hij, zoo wel als zijne vijfonderd dapperen ontving de voor den krijgsman strelende voldoening, in de gevoelens van het dankbare vaderland, en in de, namens hetzelve, hun toegekende eerbewijzen.

Ten einde nu de oorzaken van het opbreken van bovengemeld beleg aan te wijzen, dient men te letten op het inmiddels voorgevallene bij den regter-vleugel van het groote Fransche leger.

(6) De generaal *Berneron*, zegt *Dumouriez*, had aanvankelijk zijne batterijen te ver van de vesting aangelegd. De kapitein der genie *Marescot*, werd hem ter verbetering van dien mislag toegezonden, en de laatste was juist met deze nieuw beraamde, doch slechts half uitgevoerde, verplaatsing bezig, toen bovengenoemde wel uitgevoerde uitval geschiedde.

De Veldslagen in het bedoelde tijdvak geleverd zijn:

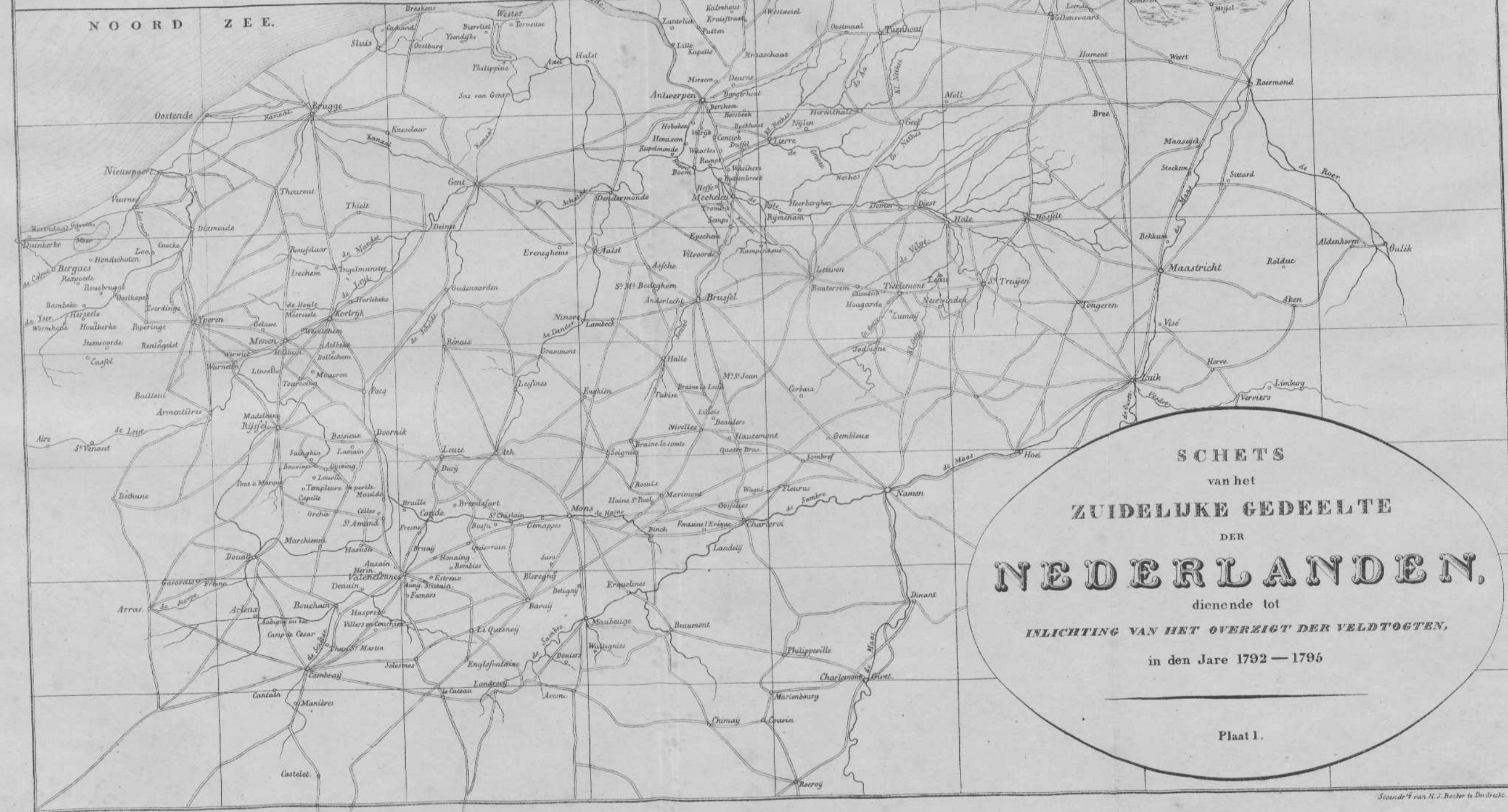
JEMAPPE, den 6 November 1792.

NEERWINDEN, den 18 Maart 1793.

HONDSCHOTEN, den 6, 7 en 8 Septb. 1793.

TOURCOING, den 17 en 18 Mei 1794.

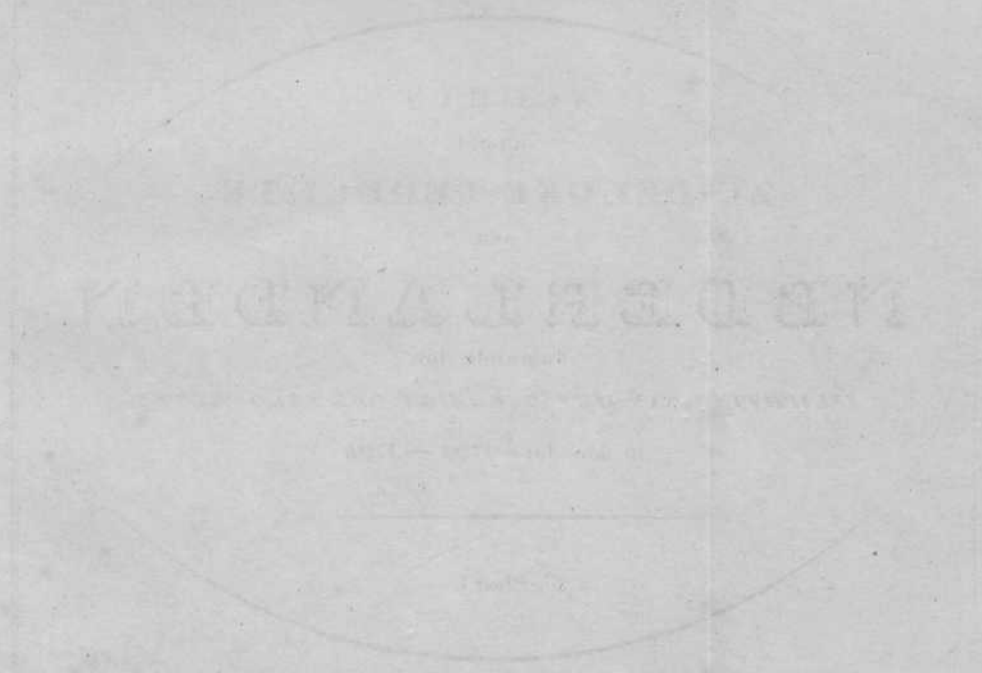
FLEURUS, den 26 Juny 1794.

SCHETS
 van het
ZUIDELIJKE GEDEELTE
 DER
NEDERLANDEN.
 dienende tot
INLICHTING VAN HET OVERZIGT DER VELDTOGTEN,
 in den Jare 1792 — 1795

 Plaat I.

Stuurde van H. J. Becker te Dordrecht.

De generaal *Miranda*, welke na de uitvaardiging der vroeger vermelde oorlogs-afkondiging, door *Dumouriez* met het beleg van Maastricht was belast geworden, had te vergeefs getracht, tijdig genoeg Venlo in bezit te nemen; want, bij de aankomst van den Franschen divisie-generaal *Champmorin* aldaar, was deze vesting reeds in handen der toenmaals met Holland verbondene Pruisen, die zich alreeds achter de Niers, in het Limburgsche zich in verbinding hadden gesteld met het Oostenrijksche leger, terwijl de Franschen inmiddels nog gerust in hunne kantonnementen te Aken, bij de Roer, en te Hertogenrade (*Rolduc*) gelegerd waren.

De Oostenrijkers trokken, onder het bevel van den Prins van Coburg, den 1sten Maart over de Roer bij Aldenhoven, en verdreven achtervolgelijk de Franschen uit derzelver stellingen, hen tevens noodzakende het beleg van Maastricht op te breken. De uitgebreide kantonnementen der Fransche legers hadden deze operatie voor hunne tegenpartij niet zeer bezwaarlijk gemaakt. Daarenboven geen algemeen punt van terugtocht aan de eerstgemelde aangewezen zijnde, geschiedde deze dan ook in de grootste wanorde, met achterlating van den meesten voorraad krijgsbehoefden. (1) Bij Tongeren achterhaalde de Oostenrijksche voorhoede, onder den aarthertog *Karel*, de achterhoede der Franschen, onder *Miranda*; het zoo ontzenuwde Fransche leger rukte met deszelfs hoofdmagt daarop door Tirlémont tot bij Leuven, den regtervleugel op Namen rigtende, terwijl de Oostenrijkers bezit namen van Luik en van de geheele landstreek tusschen Tongeren en Tirlémont.

Deze voor de Franschen zoo noodlottige terugtocht had plaats, terwijl aanvankelijk *Dumouriez* in zijne voornemens tegen Holland goed slaagde, en alhoewel hij in zijne gedenkschriften beweert, dat die gebeurtenis hem in zijne ontwerpen niet had behoeven te storen, zoo zij het genoeg, te melden, dat hij, ten gevolge van uit Parijs ontvangene bevelen, het opperbevel in persoon moest gaan aanvaarden.

Bij het leger aankomende, vond hij het geposteerd op de hoogten ten oosten van Leuven, met den linkervleugel tegen het kanaal van Mechelen steunende, de reserve bij Battersum, de voorhoede tot Cumtich gaande. Reeds dadelijk gaf hij aan dit leger eene andere samenstelling; de generaal *Lamarche* bekwam de voorhoede van 6,000 man; het hoofdkorps, sterk vierenvijftig bataillons, werd in drie gelijke deelen gesplitst, onder de generaals *Valence* en *Miranda* voor den linkervleugel, terwijl de hertog van *Chartres* het centrum zoude aanvoeren. Elke vleugel kreeg 2,000 man kavallerie; de reserve van acht

(1) *Jomini* en *Dumouriez* willen, beide, de ongelukken van dezen terugtocht hoofdzakelijk hebben toegeschreven aan gezegde nalatigheid, in de aanwijzing van een algemeen vereenigingspunt.

bataillons grenadiers stond onder den generaal *Chancil*; terwijl daarenboven eenige lichte troepen door *Dumouriez* werden vooruitgeschoven, met het oogmerk, om Hougarde, Jodoigne en Lummay aan zijnen regtervleugel, Halen aan zijnen linkervleugel te bezetten.

Den 15den Maart werd reeds Tirlémont door den aarthertog *Karel* aangevallen en vermeesterd, waarbij deze een driehonderdtal gevangenen maakte.

De gezegde vooruitgeschovene troepen, door het verlies van Tirlémont beangst, maakten eene rugwaartsche beweging, welke op last van den Franschen opperbevelhebber evenwel hersteld werd, en die tevens Tirlémont op den 16den hernemen deed.

De stelling van den generaal *Miranda* te Oplinter (PLAAT III van *het overzicht*) noodzaakte de Oostenrijkers, om zich achter het riviertje de kleine Gethe terug te trekken, waarbij zij echter den voor *Dumouriez* zoo gewigtigen misslag begingen, van het belangrijk punt Goidsenhoven niet te bezetten; en alhoewel zich dien dag reeds hunne hoofdmagt van Tongeren in beweging zette, met het oogmerk om eene stelling achter de groote Gethe te nemen, en zij toen nog Goidsenhoven trachtten te bezetten, was zulks op dat oogenblik niet meer mogelijk.

Dumouriez, door de herneming van Tirlémont gesterkt, vermeende dan ook nu, met het wederom in zedelijke krachten toegenomen Fransch leger, een hoofdtreffen te mogen wagen. De Oostenrijkers kregen onophoudelijk versterking; hij van zijne zijde had die niet te wachten; zijn leger was niet geschikt om verdedigenderwijze te handelen; hij moest door eene overwinning wederom aanvaller kunnen worden. Deze overwinning te behalen werd dus voor hem eene gebiedende noodzakelijkheid.

Ten gevolge van dit zijn voornemen, maakte hij dan reeds op den 17den Maart de navolgende voorafgaande beschikkingen: zijn regtervleugel (*a*) bragt hij tegen Neerheilissen; den linker (*b*) bij Orsmael, met groote flankposten (*c*) te Goidsenhoven en (*d*) te Oplinter. De Oostenrijksche magt bleek te zijn gelegerd, met den linkervleugel (*e*) achter de hoogten van Overwinden, met den regter (*f*) voor Neerlanden; de laatste steunde aan de voorhoede (*g*), welke bij den straatweg naar Tirlémont was opgezet, en wel bij het dorp Dormael, daarenboven gedekt zijnde door eene reserve (*h*), terwijl de linkervleugel beschermd werd door het korps van den generaal *Clairfait* (*i k*), hetwelk met de hoofdmagt voorwaarts eene haak maakte en links tegen Racour leunde. Het geheele front der Oostenrijkers was gedekt door de kleine Gethe en door de drie dorpen Over-, Middel- en Neerwinden. Leau was niet bezet.

De Fransche opperbevelhebber oordeelende, dat door de groote menigte der op den Oostenrijkschen regtervleugel vereenigde troepen, en de mogelijkheid om dien vleugel uit

Tongeren en st. Truijen nog te versterken, deze het sterkste moest zijn, kwam vrij natuurlijk tot het besluit, den Oostenrijkschen linkervleugel aan te vallen en deze zoo mogelijk om te trekken. Tot het uitvoeren dezer beweging beschikte hij zijnen regtervleugel in drie kolommen (*l, m, n*), welke, achtervolgens de brug bij Neerheilissen overtrekkende, zich van de dorpen Overwinden en Neerwinden moesten meester maken, bezit nemen van den zoogenaamden grafheuvel van Middelwinden en den vijandelijken linkervleugel om te trekken.

De generaal *Valence* zoude over deze drie aanvallende kolommen het bevel voeren, met verder hem opgedragen last, om zoo deze bewegingen goed slaagden, door verandering zijner directie op Landen, de Oostenrijkers achter deze plaats te verdrijven, en daarna eene stelling te nemen met het front naar st. Truijen. De beide kolommen van het centrum (*o, p*), onder den hertog van Chartres, zouden bij Esemaal de rivier overgaan, op Neerwinden trekken en daarna de beweging van den regtervleugel volgen. Aan de drie aanvallende kolommen (*q, r, s*), van den linkervleugel, onder den generaal *Miranda*, werd voorgeschreven de volgende beweging te maken, als: aan de eerste (*q*), om over Overhespen op Neerlanden te trekken, aan de tweede (*r*), den straatweg op Luik tot riging te nemen; terwijl eindelijk de derde (*s*) de brug van Bingen tot overgang der rivier zoude moeten nemen, ten einde Leau te bezetten.

Door deze beschikkingen zouden de Franschen, na het winnen van den veldslag bij Leau, als om eene spil gedraaid hebben, met den regtervleugel aan St. Truijen steunende; terwijl de Oostenrijkers tot den aftogt op Tongeren zouden genoodzaakt zijn geweest.

Des morgens van den 18den Maart 1793 begon de slag, welke naderhand den naam van dien van Neerwinden bekwaam. De kolommen van den regtervleugel volvoerden hunne bewegingen aanvankelijk zeer goed, doch weldra begingen zij grove feiten: de eerste (*l*), in plaats van de Oostenrijkers te overvleugelen, hield links aan, op het dorp Overwinden; de tweede (*m*) vermeesterde den reeds genoemden grafheuvel, doch geene genoegzame magt aldaar achterlatende, werd dezelve daarna door de Oostenrijksers hernomen, terwijl terzelfder tijd de regterflank der Franschen door den generaal *Clairfait*, die Overwinden en Racour in bezit had, werd bedreigd. De derde kolom (*n*) begaf zich te veel regs, en verschaftte daardoor aan de Oostenrijkers de gelegenheid, om Neerwinden te hernemen, echter werd dit dorp andermaal door de kolommen (*o, p*), onder den hertog van Chartres vermeesterd. Door het buiten gevecht stellen van den generaal *Desforets* en de daardoor ontstaande verwarring bij den laatstgenoemden aanval en vermeestering, gelukte het den Oostenrijkers

nogmaals Neerwinden in bezit te nemen.

Te vergeefs trachtte *Dumouriez* het zoo even genoemde dorp ten derde male te veroveren; zijne pogingen waren vruchteloos. Hier alzoo van moetende afzien, herstelde hij zijne linie achter het dorp. De Oostenrijksche kavallerie maakte zich inmiddels gereed tot het doen van twee aanvallen, den eersten tusschen Middel- en Neerwinden, den tweeden links van dit dorp. De generaal *Valence* deze hem dreigende beweging ziende, rukte aan het hoofd der Fransche ruitery, welke zich bij zijne kolommen bevond, den eersten dezer aanvallen te gemoet en had het geluk tegen denzelfden op te wegen en de Oostenrijkers tot wijken te noodzaken. De tweede aanval der Oostenrijksche ruitery gelukte evenmin. De generaal *Thouvenau* deed haar door de zich openende infanterie van de vierde kolom heen trekken, en onmiddellijk daarna zulk een wel gerigt geweer- en blikken-doo-vuur op deze kavallerie aanbrengen, dat zij de grootste verliezen leed.

Hiermede eindigde het gevecht aan den regtervleugel en in het midden des Franschen legers. Gelyktijdig met de bewegingen van den regtervleugel waren ook de kolommen onder *Miranda* aanvankelijk goed geslaagd in het uitvoeren harer bewegingen. Orsmael was genomen, doch ook wederom hernomen door de Oostenrijksche voorhoede, onder den aartshertog *Karel*. Deze beweging der Oostenrijkers veroorzaakte eene aanmerkelijke verwarring in de Fransche bataillons vrijwilligers, waardoor dan ook de beide kolommen (*q* en *r*) genoodzaakt waren, de brug bij Orsmael weder over te trekken. In plaats van nu ook weder aanvallenderwijs te werk te gaan, en daartoe tevens van acht versche bataillons, die juist te Tirlemont aangekomen waren, gebruik te maken, gaf de generaal *Miranda* aan zijne kolommen bevelen tot den terugtocht, welchen hij ook volvoerde en tot Tirlemont voortzette.

Deze voor *Dumouriez* zoo ongelukkige beweging van *Miranda* werd door het Fransche legerhoofd niet ontwaard. Beschikkingen nemende, om zijnen regtervleugel en het centrum weder in goede slagorde op te stellen, om zich dusdoende voor het, naar zijn gevoelen, onmisbaar gevecht van den volgenden dag gereed te houden, was *Dumouriez* aanvankelijk, door het voorwaarts gaan en daarna ophouden van het vuur aan zijnen linkervleugel, in den waan gebragt, dat men aldaar aanzienlijke voordeelen had behaald. Tegen den avond ondertusschen begon hij de treurige waarheid te vermoeden, en zich daarop naar die punten begevende, welke door de troepen van *Miranda* bezet moesten zijn, stootte *Dumouriez*, bij de brug van Orsmael, op een Oostenrijksch piket en liep groot gevaar, van door hetzelfde gevangen te worden genomen. *Miranda* vond hij daarop te Tirlemont. Deze generaal niet te bewegen zijnde, wederom aanvallenderwijze te werk te

gaan, zag *Dumouriez* zich wel genoodzaakt, bevel te geven tot den terugtocht uit zijne zoo bezwaarlijk te houden stelling, waarin hij, indien de Oostenrijkers met dezelve bekend waren geweest, de aanzienlijkste verliezen, zoo niet eene geheele nederlaag had kunnen ondergaan. In goede orde werd gezegde terugtocht nog dienzelfden avond uitgevoerd, eerst achter de kleine Gethe, en naderhand, tot op de hoogte van Cumptich, tusschen Tirlmont en Leuven.

Dusdanig was de uitkomst van den slag bij Neerwinden. De Oostenrijkers verloren ruim 2,000 man; terwijl het verlies der Franschen zeker het dubbel van dit getal bedragen heeft.

De nu voor de Franschen zoo nadeelige uitslag ware welligt anders geweest, zoo *Dumouriez* meerder uitbreiding had gegeven aan het denkbeeld, om eenen concentrischen aanval op den linkervleugel der Oostenrijkers te doen. *Jomini* merkt hieromtrent aan, dat de Fransche veldheer het korps van *Miranda* aan zich had moeten trekken, en hetzelfde in reserve achter Laer opstellen, ten einde den aanval aan zijnen regtervleugel te kunnen ondersteunen. „Voldoende,” zegt hij, „zoude het geweest zijn, den regtervleugel der Oostenrijkers door eenige ligte troepen te doen bezig houden. Buitendien had *Dumouriez* zijnen aanval moeten doen op dat punt, hetwelk het minst onderstand te wachten had. Dit was natuurlijk de uiterste linkervleugel. Door dus de massa zijner magt over Neerheilissen, in de rigting van Racour en Landen te brengen, in plaats van op Neerwinden te dicht bij het Oostenrijksche centrum, zoude hij onmerkbaar, binnen weinige minuten, den vijand in de flank en in den rug zijn gevallen, en dus de geheele linie verpletterd en voor zich opgerold hebben.”

Wat de Oostenrijkers betreft, men gelooft hun nog grootere misslagen ten laste te mogen leggen. Met een overwinnend en overmagtig leger ontvangen zij den aanval, in plaats van dien te beginnen en dus ook te besturen. Door alle hunne krachten op den regtervleugel der Franschen te vereenigen, hadden zij, door dezen vleugel om te trekken, Tirlmont vóór de Franschen bereikt, hen dus van deze stad kunnen afsnijden en den terugtocht onmogelijk maken.

Nog meer moet men zich verwonderen, dat de Oostenrijkers, eenmaal meester zijnde van Racour, en ook in dit bezit niet gehinderd wordende, van uit dit punt de brug van Neerheilissen niet hebben trachten te bemagtigen, welker vernieling den terugtocht van *Dumouriez* zeer bezwarend zoude hebben gemaakt.

Ook na de overwinning bleek het, dat zij daarvan geen gebruik ten hunnen voordeele wisten te maken; dewijl het hun daardoor zoo gemakkelijk zoude gevallen hebben, *Dumouriez* van zijne operatie-lijn af te snijden.

Zoo de uitslag van den dag van Neerwinden al met het bovengezegde overeenkomstig geweest zij, zoo schijnt men toch te verschillen in het beoordeelen der oorzaken, welke daarop van invloed waren. *Dumouriez* zocht, zoo als reeds gezegd is, dezelve in de handelingen van *Miranda*. Deze van zijne zijde wierp de schuld op *Dumouriez*, als die aan hem eene onmogelijk uit te voeren operatie had opgedragen, buiten evenredigheid met zijne krachten, en buiten genoegzaam verband met de hoofdmagt, den regtervleugel en het centrum. De Prins van *Coburg* eindelijk schrijft het winnen van den veldslag toe aan de dapperheid der Oostenrijkers. (1)

Den 20sten Maart verliet *Dumouriez* zijne, vroeger gezegde, ingenomen stelling bij Cumptich en betrok die bij Battersum; doch aangezien ook reeds dienzelfden dag Diest door de Oostenrijksche voorhoede ingenomen was, en het Fransche legerhoofd voor zijne gemeenschap met Leuven vreesde, zoo betrok hij de hoogte van den Pellenberg, de voorhoede bij Corbeek.

Den 22sten werden de Franschen in laatstgenoemde positie aangevallen, in welke zij zich dapper verdedigden.

Het was alhier, dat *Dumouriez* met den Oostenrijkschen chef van den generalen staf, den kolonel *Mack*, eene overeenkomst sloot, krachtens welke het Fransche leger eenen ongestoorden terugtocht zoude genieten. (2)

De generaal *Clairfait* van deze overeenkomst intuschen geene kennis dragende, deed nog den dag daaraanvolgende, een' aanval op de door *Dumouriez* ingenomene stelling. Ten gevolge hiervan moesten de Franschen deze verlaten en zich door Leuven terugtrekken, welke stad dadelijk daarna door de Oostenrijkers bezet werd.

De nog goed zamengestelde troepen, ten getale van ruim 12,000 man, werden door *Dumouriez* tot eene achterhoede vereenigd, en het was onder de bescherming van deze, als schild dienende, achterhoede, dat het in benden opgeloste Fransche leger België verliet. Over Brussel en Enghien kwam *Dumouriez* den 27sten Maart te Ath. Alhier had, in tegenwoordigheid van den hertog van *Chartres*, de tweede zamenkomst plaats van *Dumouriez* met den kolonel *Mack*. Alsnu kwamen de staatkundige bedoelingen van *Dumouriez* meer en meer aan den dag, en leidde dan ook werkelijk deze zamenkomst tot een verdrag, tusschen het Fransche legerhoofd en den Oostenrijkschen opperbevelhebber. Dit verdrag onder-

(1) *Mémoires de Dumouriez*, Tome IV.

(2) Het is zeker vrij zonderling, dat op dezelfde plaats, alwaar destijds door de Franschen vrijheid van aftocht van den Nederlandschen bodem werd bedongen en verkregen, bijna dertig jaren later, door diezelfde natie, aan eene Nederlandsche magt de verlaten van het ook nu betwiste grondgebied bevolen werd.

tusschen niet ten uitvoer gebragt zijnde, komt het voldoende voor, alhier te vermelden, dat: nadat de Franschen, onder *Neuilly*, Mons hadden moeten ruimen en zich op *Condé* terugtrekken, nadat ook het bij Antwerpen achtergelaten korps verstrooid en laatstgenoemde plaats, den 28sten Maart, door de Oostenrijkers in bezit was genomen, en evenzoo *Geertruidenberg* en *Breda*, inmiddels nog van Fransche bezetting voorzien, bevelen ontvangen hadden, om zich op de geschiktste wijze over te geven, en, onder het bedingen van vrijen aftogt, zich bij kapitulatie hadden overgegeven, nadat ook eindelijk *Dumouriez* de afgevaardigden der Nationale Conventie, gezonden om hem gevangen te nemen, in stede van zich hieraan te onderwerpen, henzelven dat lot had toebedeeld, en hun aan de Oostenrijksche bevelhebbers overleverde, en ook toen nog eenige vergeefsche pogingen door hem waren aangewend, om eene der noordelijke Fransche grensvestingen, als *Rijssel*, *Valenciennes* of *Condé*, den Oostenrijkers in handen te spelen, — na dit alles, zij het genoeg aan te stippen, dat de vroeger zoo zegevierende generaal *Dumouriez* tegen zijn oproerig leger en het, te *Parijs* hem dreigende, beulzwaard bescherming zoeken moest, en ook vond in het midden van het vijandelijke leger, aldus zijne krijgskundige loopbaan besluitende.

NECROLOGIE.

ULRICH HUGUENIN.

In N°. 11. van het 2^e deel van den *Spectator*, werd door ons, bij de aankondiging van het overlijden van den verdienstelijken Generaal-Majoor HUGUENIN, en het verlies, daarbij inzonderheid door het wapen der Artillerie geleden, te kennen gegeven, dat er pogingen werden aangewend, om eenige nadere levensbijzonderheden wegens dezen uitmuntenden opper-officier te verkrijgen. Wij zijn daarin gelukkig geslaagd, en ontvingen daaromtrent van eene zeer geachte hand de *Schets*, welke wij het genoeg hebben onzen lezers hierbij aan te bieden, zonder daaraan iets toe te voegen, of die in eenen, in het algemeen, meer sierlijken vorm over te brengen. De eenvoudigheid toch van het bericht trof en behaagde ons. Het scheen ons juist voegende voor iemand, die in zijn openbaar en bijzonder leven, ook de verdiensten der eenvoudigheid en der nederigheid bezat, en op wiens nagedachtenis, gewis, het verwijt niet zal kleven, dat hij met meerdere kennis wilde schitteren dan die, welke hij zich met de daad had eigen gemaakt; het tegendeel daarvan is veel eer waar. Als onver-

moed beoefenaar der wetenschappen leerde hij tot zijnen dood, hoeveel er is dat wij niet weten, doch altijd naar het grondige strevende, erlangde hij daarvoor evenredige uitkomsten, bragt die in toepassing, of deelde ze in zijne werken mede. Zoo ligt dan ook zijn beeld in deze levensschets voor ons, als dat van eenen man, die door eigen oefening en onderzoek, zich tot dien rang van kunde verhief, welke hem dien, welken hij bij zijnen dood als krijgsman bekleedde, dubbel waardig deed zijn; van eenen man, eindelijk, die met eere en als een *vooreeld* van getrouwheid, werkzaamheid en deugd, ten grave is gedaald.

ULRICH HUGUENIN, zoon van *Jan Thomas Huguenin* (een verdienstelijk Hollandsch artillerie-officier) werd den 2 Februarij 1755 te *Maastricht* geboren. Den ouderdom van 11 jaren bereikt hebbende, trad hij in dienst als kadet bij de artillerie, terwijl het geheel aan zijn' eigen vlijt werd overgelaten, om zich die kennis te verwerven, welke voor den officier der artillerie noodzakelijk is. Bij gebrek aan een geregeld onderwijs, werden vele onderwetsche boeken geraadpleegd, die, hetzij door onduidelijkheid of door langdradigheid, de studie der wiskunde boven mate bezwaarlijk maakten.

Zeventien jaren oud zijnde, werd hij bevorderd tot 2den luitenant der artillerie, en vond in die bevordering eenen nieuwen prikkel, om zijne studien, zoo wel in den vesting-houw als in de artillerie en in de daartoe vereischt wordende hulpwetenschappen, voort te zetten. Ook het teekenen werd met vlijt en met een bijzonder goed gevolg beoefend. Dit laatste gaf aanleiding dat de heer HUGUENIN, aan de school van den heer kapitein *Chatillon* te 's *Hertogenbosch*, met het onderwijs in het teekenen werd belast. Hier hoopte hij de gelegenheid te vinden, om zich in de wiskunde verder te bekwamen; doch vond zich daarin te leur gesteld, alzoo men zich op die school bij de allereerste beginselen bepaalde, en nauwelijks de schrijvers wist op te geven, welke een leergierig jongeling tot leidraad voor het verkrijgen van meerdere kundigheden konden dienen, dan destijds over het algemeen genomen, werden aangeleerd. Dit doel was derhalve alleen door eigen onderzoek te bereiken, doch het was hieraan ook toe te schrijven, dat de heer HUGUENIN eene zeer oorspronkelijke wijze van beschouwen in de wiskunde had. Zijne lessen in het regtlijng teekenen hadden mede iets stelselmatigs, waaraan men destijds geen naam wist te geven; maar hetgeen zeer nabij kwam aan de wijze van projecteren, welke de beschrijvende meetkunde, veel later, algemeen bekend heeft gemaakt. Eenige weinige artillerie-teekeningen, welke de familie nog bewaart, dragen daarvan kennelijke bewijzen.

Reeds vroeg werd hij geroepen, om bij de *Genie* werkzaam te zijn, en maakte hij eenige ontwerpen van werken, tot de linie van de *Grebbe* behoorende. Men vertrouwdde hem de uitvoering van eenige derzelve; onder anderen, is de sluis bij *Amersfoort* onder zijn toezigt gebouwd.

Hoezeer hij met lust den vestingbouw beoefende, begreep hij toch aan zijne eigenlijke bestemming als artillerie-officier, de

voorkeur te moeten geven, en legde zich dus bijna nitsluitend toe om laatstgenoemd wapen grondig te leeren kennen. Ook de uren van uitspanning werden nuttig besteed; de letter- en dichtkunde, het teekenen en schilderen, alsmede de toonkunst gaven eene afwisseling aan de meer ernstige beroep-studien, waardoor die onderhoudende spraakzaamheid, welke somwijlen bij voortdurende afgetrokken studien, wel eens verloren gaat, bewaard bleef, en hij voor den gezelligen omgang bijzonder geschikt was. Onderscheidene voortbrengselen van kunsttalent zijn mede van hem nog voorhanden.

In het jaar 1782, werd hij geroepen, om onder de bevelen van den generaal-majoor *van Dopff*, de vestingen Vlissingen en Vere, benevens eenige forten, in staat van verdediging te stellen, tegen eenen aanval, dien men van de zijde der Engelschen vreesde.

In 1787 werd de heer HUGUENIN overgeplaatst als adjudant en controleur van den Veld-trein, en in hetzelfde jaar benoemd tot kapitein der artillerie, in welke betrekking hem, op aanzoek der staten van *Utrecht*, verscheidene belangrijke commissien werden opgedragen.

In 1789 werd hij belast met het oprigten eener Artillerie- en Genie-school te *Breda*, waarvan hij de directie verkreeg. De door hem aan het onderwijs bestede moeite werd met een gelukkig gevolg bekroond; zoodat nog eenige zijner leerlingen in aanzienlijke rangen, bij het wapen der artillerie dienen. Een geest van geheimhouding, welke in vroegeren tijd, bij de Artillerie, het onderwijs der officieren belemmerde, gaf aanleiding, dat door hem, bij het aanvaarden der directie van de school, als voorwaarde, de toegang tot de Arsenalen en werkplaatsen der Artillerie, mede voor zijne leerlingen, werd bedongen. Ook het opnemen en teekenen van artillerie-goederen en gebouwen, in *Breda* aanwezig, werd hem vergund, en daardoor was een groote stap gedaan, om de evengemelde bekrompene geheimhouding te verminderen.

Bij het oprigten van het korps Rijdende Artillerie, in het jaar 1793, werd hem eene compagnie van dat wapen toevertrouwd.

In 1794, werd hij te *Amersfoort*, onder de bevelen van den generaal *Paravicini-di-Capelli* geplaatst, om in de linie van de Grebbe te dienen, van waar hij, toen de omstandigheden dringender werden, en de omwentelings-geest meer veld won, naar de vesting *Naarden* werd gezonden, om aldaar over de Artillerie het bevel te voeren. Deze plaats heeft dan ook stand gehouden, tot dat herhaalde en stellige bevelen van het Bataafsche bestuur, hetwelk zich intusschen gevestigd had, de vesting dwong tot eene kapitulatie met den Franschen generaal *Macdonald*.

In het jaar 1795, werd hem door het nieuwe bestuur aangeboden, om als chef van het wapen der Artillerie te blijven dienen; maar daar zijne gevoelens geenszins strookten met den geest des tijds, en hij verkleefd was aan het doorluchtige huis van *Oranje*, verliet hij de dienst en zijn vaderland met zijne vrouw en vijf nog zeer jonge kinderen, en begaf zich naar

Brunswijk, om aldaar den verderen loop der gebeurtenissen af te wachten. Gedurende zijn éénjarig verblijf a'daar, werd hij, door den Russischen gezant te Berlijn, graaf *Kalitcheff*, aangezocht om in dienst der keizerin *Catharina* te treden; doch na hieromtrent Zijne Hoogheid Prins *Frederik van Oranje*, Grootmeester der Artillerie te hebben geraadpleegd, besloot hij, zich niet te zeer van zijn Vaderland te verwijderen en bedankte voor het eervolle en voordeelige aanbod van voornoemden graaf *Kalitcheff*. Kort hierop, zich met den Hollandschen generaal *van Stamford* in commissie te *Berlijn* bevindende, werd hem van wege Zijne Majesteit den koning van Pruisen aangeboden, om in zijnen rang bij de armee van dat Rijk over te gaan, mits zich onderwerpende aan een examen door den generaal *v. Tempelhoff* af te nemen. Dit examen, hetwelk zeer streng was en zes dagen duurde, verwierf hem de vriendschap van dien opper-officier, welke tot aan den dood van dezen heeft voortgeduurd; terwijl hij, op het gunstige rapport wegens den afloop van het examen, onmiddellijk in zijnen rang als kapitein, te *Potsdam*, werd geplaatst.

In 1797 kreeg hij eene compagnie bij het 4de regiment Veld-artillerie te *Königsberg* in bezetting. In deze nieuwe betrekking werd hem door den meergenoemden generaal *v. Tempelhoff* de instructie der heeren officieren van het regiment opgedragen.

Niettegenstaande de menigvuldige beroeps-bezigheden, welke hem waren opgedragen, vond hij echter nog den tijd, om eenige uren aan de studie der *Wiskunde* te wijden, en gaf in 1802 een werk over die wetenschap, in de Hoogduitsche taal, in het licht, getiteld: *Beiträge zur Mathematik für angehende Geometer*.

In 1804 werd hij benoemd tot majoor bij het gemelde 4de regiment. In 1805 toen er oneenigheden gerezen waren tusschen de regeringen van Pruisen en Rusland, werd hem opgedragen de vesting *Dantzig*, het *Vaarwasser* en *Weichselmunde* in staat van verdediging te stellen. Gemeld geschil echter spoedig op eene vredelevende wijze geëindigd zijnde, werd hij daarop naar *Graudentz* gezonden om de artillerie mobiel te maken, en het bevel over eene divisie van dat wapen te voeren; maar het bleef destijds bij eenen marsch naar *Berlijn*, en hij bekwam bevel, om met zijne divisie naar *Königsberg* terug te keeren.

In 1806 de oorlog tusschen Pruisen en Frankrijk uitgebroken zijnde, trok hij andermaal met eene divisie artillerie te velde, en werd op aanzoek van den Russischen opperbevelhebber, generaal *van Benningsen*, met zijne divisie toegevoegd aan het korps van den evengenoemden generaal, waarmede hij de gevechten van *Polloks*, *Allenstein* en *Eylau* bijwoonde, en zich de achting van zijnen generaal verwierf. Daar de gezondheid van den heer HUGUENIN in den laatsten veldtog veel had geleden, verzocht hij na den vrede van *Tilsit* zijn ontslag uit Pruisische dienst, hetwelk hem eerst na eene herhaalde aanvraag verleend werd, waarna hij in September 1807 naar zijn vaderland terug keerde.

Destijds geene militaire betrekking verlangende, was hem eene aanstelling als chef der 4de divisie van het ministerie van

oorlog, waarbij de zaken, de Artillerie en Genie betreffende, behandeld werden, zeer aangenaam. In d'e betrekking, waarbij later die van het Comité centraal der Artillerie en Genie werd gevoegd, verbleef hij, tot dat Holland in Frankrijk werd ingelijfd. Thans hoopte hij zich aan verdere bemoeijingen te kunnen onttrekken, en verzocht om op pensioen te worden gesteld. Dit gelakte hem echter niet, en hij zag zich, uit hoofde van zijne familie-belangen, genoodzaakt eene voorloopige aanstelling van het Fransche gouvernement, als luitenant-kolonel, aan te nemen. Als zoodanig was hij in onderscheidene directien werkzaam, tot dat de omwenteling in 1813 voorviel, op welk tijdstip hij zich te *St. Omer* bevond. Hoezeer hem in 1814 door het nieuwe bestuur in Frankrijk zeer aannemelijke voorstellen tot plaatsing werden gedaan, aarzelde hij echter geen oogeblik, maar deed eene aanvraag om zijn ontslag uit Fransche dienst, hetwelk hij dan ook, ten gevolge eener tweede aanvraag, bekwam. Nu spoedde hij zich naar het Vaderland, om aldaar zijne diensten aan te bieden.

Als luitenant-kolonel geplaatst, en kort daarna tot kolonel bevorderd zijnde, verkreeg hij het bevel der Belgische artillerie, werd Directeur der Zuid-Nederlandsche artillerie-directie en chef van de 3de divisie, van het destijds te *Brussel* gevestigde Ministerie van Oorlog. In deze drievoudige betrekking, droeg hij veel bij, tot het wapenen en uitrusten der artillerie, welke in 1815 te velde trok, en die toen met den grootsten spoed, van al het noodige moest worden voorzien. De geringe middelen, welke een voorraad van munitien, tot praktische exercitien bestemd, in *Mechelen* voorhanden, aanboden, werden daartoe gebezigd, evenwel met zoodanig goed gevolg, dat men nadere bezendingen uit Holland konde afwachten, zonder aan eenige der eerste benoodigdheden gebrek te hebben. Door zijn beleid werd ook het groote Artillerie-park, hetwelk bij de bataille van *Waterloo* ongemeen veel geleden had, in staat gesteld, om, weinige dagen na dien veldslag, het leger naar Frankrijk te volgen.

Bij de vereeniging der twee groote deelen van het Koninkrijk der Nederlanden, kreeg de heer HUGUENIN in last, de artillerie-, stapel- en constructie-magazijnen te Antwerpen te organiseren, waarvan de directie aan hem verbleef, tot dat hij in 1816 het belangrijk beheer der IJzer-Geschutgieterij te Luik bekwam. Bij het aanvaarden van dezen laatsten post, vond hij deze voor den staat zoo gewigtige inrigting, geheel in verval, en volstrekt ongeschikt om vooreerst aan hare bestemming te beantwoorden; doch zijne onvermoeide vlijt overwon alle zwarigheden, welke zich in menigte opdeden, en langzamerhand was de ijzer-gieterij, welke aanvankelijk alleen tot het gieten van Geschut bestemd was, eene zeer uitgebreide werkplaats geworden, welke in werking kon blijven, ook toen in de behoefte aan geschut voor een groot gedeelte was voorzien, en de bestellingen aan geschut niet groot genoeg meer waren, om een aanmerkelijk getal geoefende werklieden bezig te houden. Hierdoor werd een groot aantal bekwame werkers, voor Rijksdienst, welke men later daarvoor noodig kon hebben, behouden. Belangrijke uitbreidingen van de meergenoemde gieterij waren nog ontwor-

pen, en reeds voor een gedeelte uitgevoerd, toen de gebeurtenissen van 1830 den Directeur noodzaakten om eene inrigting te verlaten, welke zoo veel had bijgedragen, om de bewerking van het gegoten ijzer in België tot eene hoogte te brengen, welke men aldaar vroeger niet had gekend, en die zelfs in eene hooge mate de aandacht van vreemde gieters en andere deskundigen tot zich trok.

Nog in hetzelfde jaar (1830) werd hem de tijdelijke waarneming van de directie der Stapel- en Constructie-magazijnen te *Delft* toevertrouwd, in welke betrekking hij tot in 1833 is werkzaam gebleven, en alwaar hij eene kleine ijzer-gieterij heeft opgerigt, in het zoogenaamde Salpeter-magazijn, bestemd om in de allereerste behoeften te voorzien, en welke ook reeds, kort na hare oprigting, aan die bestemming begon te beantwoorden.

In het jaar 1833 werd hij uit de betrekking van Directeur der Stapel- en Constructie-magazijnen eervol ontslagen, doch Z. M. liet hem, die nog in zoo vele opzigten nuttige diensten kon bewijzen, goedgunstig het genot van zijn traktement behouden. Met dat voornemen en uitzigt vestigde hij zich te *Nijmegen*, alwaar hij tot kort voor zijnen dood nog altijd werkzaam was; doch niet lang mogt hij de rust des levens smaken, daar hij in zijne nieuwe woonplaats, op den 7den November van hetzelfde jaar, in het 79ste zijns ouderdoms, overleed, als Generaal-Majoor, Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, Lid der 1ste klasse van het Koninklijke Nederlandsche Instituut van Kunsten en Wetenschappen, van de Koninklijke Maatschappij van Fraaije Letteren en Kunsten te *Brussel*, en van het provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Behalve de menigvuldige bijdragen, welke door hem aan de gemelde genootschappen zijn ingezonden, en het vroeger gemelde Duitsche werk over de wiskunde, heeft hij nog de onderstaande werken in het licht gegeven, te weten:

Verhandeling oer het Nederlandsche IJzer, in 8°. 's Hage 1833.

Verhandeling over het gebruik der gloeiende Kogels, in 8°. 's Hage 1819.

Verhandeling over de Ricochet-schoten, in 8°. 's Hage 1818.

Het Gietwezen in 's Rijks IJzer-Geschut-Gieterij te Luik, in 4°. 's Hage 1826.

Een vervolg op laatstgemeld werk, hetwelk thans nog ter perse is, en hetwelk getiteld zal worden:

Bijdragen tot het Gietwezen in 's Rijks IJzer-Geschut-Gieterij te Luik, in 8°. (*)

(*) De redactie vermeent, dat er van den verdienstelijken Generaal БУОУЗНЪ, dien men met eenig regt den Nederlandschen *Euler* noemde, nog twee werken het licht gezien hebben, namelijk: *Verhandeling over de ontwikkeling van eenige Trigonometrische reeksen, betreffende de cirkel-verdeeling, in 4°. 1821.* en *Examen de la solution du problème de la pression d'un corps exercé sur trois ou plusieurs appuis. 1811.*

M I D D E L

OM DE PAARDEN AAN HET SCHIETGEWEER TE GEWENNEN.

Het paard is voor scherpklinkende geluiden bevreesder dan voor doffe. Het toont zich geruster bij het kanon- dan bij het geweer-vuur. Het is oplettend op de knak, veroorzaakt door het overhalen van den haan. Dit moet zonder de teugels te verkorten, of het minst den zit te veranderen, geschieden. — Door den trekker met den voorsten vinger iets tegen te houden, is de knak minder sterk, en door den haan zonder ruk over te halen, worden beide bevorderd.

Kalmte, schrik en vrees worden door het paard van anderen overgenomen; vooral door het berieken der vrees aanjagende voorwerpen, en het hooren uitstuwen door anderen der daartoe gediend hebbende lucht. Om het eerste te verkrijgen, kieze men tot voorbeeld een volkomen bedaard paard. Dit niet aanwezig zijnde, wordt met hetzelfde alleen de afrigting ondernomen; men behandelde het met vertrouwen, doch omzichtig.

Eenige vrees betoonende, vermijde men hetzelfde te bestraffen; waarvoor het in 't vervolg meer onrust zal betoonen, dan bij het erkennen van vreemde voorwerpen en gewaarwordingen. Laat de volstrektste gehoorzaamheid aan de medewerking des tijds over.

Een jong, volkomen uitgerust paard, neemt elke voor- komende nieuwigheid waar om, uit vrolijkheid, te springen, en te trachten zich te verzetten tegen de gedwongene houding onder den ruiter. Dien ten gevolge is het raadzaam, hetzelfde door voorafgaande beweging te vermoeijen. Doe het op eenen vasten grond zich strekken, en door dengenen, die gewoon is hetzelfde op te passen, op eenigen afstand schieten. Den afstand telkens verminderende, moet dezelve zoodanig gekozen zijn, dat hij die vuurt, gekend kan worden. Verzet het paard zich na het schot, dan doe men hetzelfde ter ontvanging van belooning naderen, zorg dragende het vuurwapen te verbergen.

Betoont het zich rustig, dan beginne men een' volgenden dag, na eene kleine herhaling van het bovengezegde, met, op hetzelfde zittende, te schieten, zich van het pistool bedienende, om meester van de teugels te blijven. Niet aanvangende met afbrandingen van de pan, maar met zwakke ladingen achterwaarts over het kruis gerigt. Eindelijk naar alle zijden, bij voorkeur naar dien kant, waarop het zich het liefst keert. Voorts in den gang, vermijdende dat de rook op hetzelfde vliegt.

Betoont het zich onbeschroomd, dan gaat men tot het

vuren met de karabijn over, zorg dragende, na gevuurd te hebben, het geweer niet oogenblikkelijk terug te trekken en het paard te gewennen, terstond na het schot, eenige passen vooruit te doen gaan; eindelijk in draf en galop het voorwerp naderende, waarop na halt gemaakt te hebben, gevuurd zal worden. Het vooruitgaan na het schot dient om het omkeeren te beletten en voor te komen, dat hetzelfde, terug wijkende, achter over sla of ineen zakke.

Men houde het paard, vooral bij nacht, voor karabijn schuins regts, en voor pistool schuins links onder zich.

Naarmate de kalmte des paards, wordt met tusschen- pozing van tijd voortgegaan; eindigende met dengenen, wiens spraak het kent, zijdelings en van voren tegen hetzelfde in, te doen schieten. Naast hetzelfde staande met de teugels aan den arm en met de karabijn op den zadelbok steunende, te vuren, oplettende, dat het paard niet door kruid-korrels of papier worde getroffen.

Bij verdere volmaking, gewenne men hetzelfde op het vallen der teugels en het nemen der teugels, verder aan de voeten stil te staan.

Zullen verscheidene paarden gelijktijdig deze les bijwonen, dan stelle men de onrustigen meer achterwaarts en volge zoo veel mogelijk het afzonderlijk onderrigt.

Zij, die ongerustheid blijven betoonen, worden neven een paard gesteld, dat geene vrees kent. Eenigen dulden, van onder het schieten, door een handig man, die afgestegen is, zich te doen vasthouden.

Men neme elke gelegenheid waar, het paard ter plaatse te brengen, waar gevuurd wordt; doe het strekken of aan de hand vasthouden; vermijde steeds de nabijheid van onrustigen; de wapens te laten zien, het ketsen met dezelve, in het terug keeren tot den stal te schieten en vooral ze daar te verontrusten.

XX.

I E T S

OVER DE RIGTING VAN EEN REGIMENT KAVALLE- RIE IN ORDE VAN BATAILLE.

Met veel genoeg en las ik in onderscheidene nommers van den M. S. eenige artikelen, welke op de frontmarschen der kavallerie, en wel meer bepaaldelijk op den daarbij aan te wijzen guide, betrekking hebben. Immers, het moet ieder kavallerie-officier van groot belang zijn, dit zoo gewigtig gedeelte onzer oefeningen, — een gedeelte waarvan het welgelukken der aanvallen, inzonderheid afhangen moet, — te zien volmaken.

Het laatste artikel, de vorige meest toelichtende, in nummer 15 vervat, scheen mij inzonderheid zeer juist

toe, dewijl daarin gezegd wordt, dat: « het zeer ondoelmatig en zelfs nadeelig is, voor vast te bepalen, waar « zich de guide bevinden moet; doch, dat deze bepaling « veeleer ongeschikt zijn moet, aan de grondgesteldheid, aan de plaats, waar zich de meeste in het « oog vallende vaste punten bevinden, maar dat het « voornaamste van alles is, eene goede individueële af« rigting, enz.»

Het zij mij intusschen vergund, zonder mij in het minst te vermeten, de geëerde schrijvers der bedoelde artikelen tegen te spreken, hier de opmerking te maken, dat het, mijns bedunkens, niet voldoende zij, dat men alle de voorschriften nopens de frontmarschen, en nopens de pligten der guides gedurende dezelve, in alle deelen opvolge, en dat men nimmer voldoende uitkomsten van een en ander bekomen zal, zoo lang men de wijze van rigten niet verbeterd zal hebben.

De rigting is de basis; zij is de lijn, waarop in front gemarceerd wordt; is nu de rigting gebrekkig, zoo kan de frontmarsch nimmer goed zijn; is de rigting daarentegen deugdelijk, zoo zal men des noods den guide missen kunnen: dit is theoretisch waar; want, ieder ruiter zijn paard volkomen regt in het gelid houdende, en de pelotons kommandanten hunne afstanden onderling bewarende, zal het eskadron, het regiment of de brigade zich eenparig regt vooruit begeven, zonder dat de officieren of onderofficiëren genoodzaakt zullen zijn, telkens het hoofd, of, zoo als het reglement wil, de oogen naar de zijde van den guide te draaijen. Men zal zich slechts te bepalen hebben, bij het naauwkeurig houden van eenen regelmatig eenparigen gang, opdat de een den anderen niet voorbij marchere.

Dit zoo belangrijk gedeelte (de rigting) gaat men te dikwijls onoplettend voorbij; de onderlinge rigting deugt niet, en dien ten gevolge worden ook de frontmarschen dikwerf gebrekkig uitgevoerd. Dit is de voornaamste reden. Het aanwijzen van directie-punten, hoewel een voornaam, in het oog te houden, vereischte, draagt minder tot het wel gelukken van eenen frontmarsch bij, dan men algemeen denkt, en evenwel hoort men de kommandant eens regiments menigmaal uitroepen: « *Het is onbegrijpelijk, de guide marcheert toch goed!* »

Meest altijd, wanneer eene verbetering der rigting door den kommandant van het regiment noodig geoordeeld wordt, geschiedt zulks ten gevolge van het zeer eenvoudig kommando: *Geeft acht! Regts, rigt u!* Zeer goed; maar waarop? aan eenen basis van rigting wordt niet gedacht; immers het 1ste peloton van het 1ste eskadron is nog even zoo min gerigt als het regiment, de majoors en de kommandanten der eskadrons hebben het kommando intusschen herhaald, en vangen aan, zich met de rig-

ting bezig te houden, en wel dan van lieverlede, om eenen basis te krijgen, en, ten einde niet achterwaarts te rigten, een gedeelte van het 1ste eskadron te doen vooruitkomen, met dit gevolg, dat, de eerste ruiters daartoe reeds geneigd, om hunne nevenlieden aan de zijde der rigting te kunnen zien, veelal te veel vooruitkomende, de overige eskadrons zich genoodzaakt zien, in evenredigheid van den afstand, soms 25 ja 50 passen en meer voorwaarts te marcheren, om de beweging te volgen; de kommandant van het regiment heeft zich intusschen naar den regtervleugel der pelotons-kommandanten begeven, en zal hunne rigting verbeteren; doch, ziende, dat dezelve, in vergelijking met den linkervleugel, welke nog aan het opmarcheren is, in het geheel niet deugt, gelast hij aan het 1ste peloton *vooruit te komen*, evenzoo aan het 2de peloton en zoo vervolgens; de pelotons-kommandanten bevinden zich nu niet meer op den voorschreven afstand van één pas van hunne pelotons, zoodat men nu verplicht is, de eskadrons nogmaals te doen vooruitgaan en hen op de officieren te rigten; eindelijk heeft de kommandant het nu zoo ver gebracht, dat hij het geheele regiment, in eene lijn ziende, hetzelfde gerigt oordeelt en *staat!* kommandeert.

De vraag, welken invloed eene zoodanige rigting op den linker-vleugel eener linie van eene brigade of van eene divisie kavalerie hebben zoude, daargelaten, mag ik vragen: Is nu zoodanig regiment gerigt? — en vermeen deze vraag veilig met *neen* te mogen beantwoorden; want alhoewel het regiment zich thans oogenschijnlijk in ééne lijn bevindt, is het, bij eene zoodanige onnaauwkeurige rigting, hoogst onwaarschijnlijk, dat de paarden regt in de gelederen staan, en zich diensvolgens alle in dezelfde strekking bevinden, eene strekking, waarin zich de ruiters voorwaarts zullen moeten begeven, en hieruit volgen als van zelf de afwijkingen en het gedrang welke men in de frontmarschen waarneemt.

Om behoorlijk te rigten, doen zich intusschen twee zeer juiste middelen op, welke bij sommige Regimenten verboden schijnen, en waardoor evenwel alle verwarring en oponthouping uit den weg geruimd zoude worden. Het eerste is, de hoofd-guides en de ongedekte wachtmeesters der eskadrons eenige passen te doen vooruit komen, en, na hen onderling op de lijn, welke men tot rigtingslijn wil annemen, gerigt te hebben, alle de eskadrons van het regiment eenparig op hen te rigten; of wel, en dit is beter, den kommandant van het 1ste eskadron te gelasten, zijn eskadron, ingevolge het reglement, vooruit te brengen en te rigten; hetzelfde behoorlijk gerigt zijnde, aan het regiment te kommanderen: *Geeft acht! met eskadrons, regts rigt u!* vervolgens den eskadrons-kommandanten aan te bevelen; zich, onverschillig bij welke rigting, niet bepaal-

delijk aan hunne vleugels op te houden, maar langs het front hunner eskadrons te rijden, ten einde zich te overtuigen, of de ruiters hunne paarden vierkant in de gelederen hebben; dit toch doet, wanneer slechts de wachtmeesters van de vleugels der pelotons onderling gerigt zijn, alles af. Ik herhaal het, de rigting, goed zijnde, dat wil zeggen, alle de ruiters, maar inzonderheid de wachtmeesters van de vleugels der pelotons, zich in dezelfde lijn bevindende, en hunne paarden vierkant onder zich en volmaakt regt in de gelederen geplaatst zijnde, zoodat ieder ruiter als het ware genoodzaakt is individueel regt voor zich uit te marcheren, zonder door zijne plaatsing zijdwarts af te kunnen wijken, zal, het punt van directie behoorlijk aangewezen zijnde, onverschillig waar de guide zich bevindt, de frontmarsch goed zijn.

J.

I E T S

OVER DE LADING EN TERUGSTOOT DER PERCUSSIE-GEWEREN.

(Overgenomen uit de *Algemeine Militär Zeitung*, van 26 Maart 11.)

De proeven, welke eene commissie van infanterie- en artillerie-officieren, in den jare 1832, te *Wiesbaden*, met percussie-geweren genomen hebben, gaven hoogst belangrijke uitkomsten, die door theoretische bespiegelingen over dat schietgeweer niet voorzien waren. Het is daarom te bejammeren, dat het hier volgend uittreksel uit het verslag der commissie, hetwelk reeds den 9den December 1832 werd ingediend, eerst nu aan het militair publiek kan worden bekend gemaakt.

Men heeft aangenomen dat de percussie-geweren eene geringere lading behoeven, omdat de door het slagkruid voortgebrachte levendige vuurstraal, het buskruid der lading gezwind doet ontsteken en verbranden, en er als het ware geen verlies aan kracht door het zundgat plaats vindt. Naar de in Hanover bewerkstelligde proeven, scheen het doelmatig, om de lading der getrokken infanterie-geweren met $\frac{1}{8}$ lood te verminderen. *Schmidt*, een bekend schrijver en bevoegde autoriteit in dit vak, geeft eene vermindering van $\frac{1}{3}$ tot $\frac{1}{2}$ der lading op, wanneer namelijk het kruid goed is. De lading van onze gewone munitie-geweren (Nassausche steenslot-geweren) werd in het jaar 1829 op acht grammen bepaald; waarbij dan nog 1,3 grammen voor het pankruid werd gevoegd, zoodat van één pond (Frankforter zilvergewicht) buskruid, 50 patronen konden gevuld worden.

N. 16.

3.

De bovenbedoelde commissie besloot de werking van twee verschillende ladingen met elkander te vergelijken, namelijk: die van 8 en 7 grammen, ten einde zich te overtuigen, of eene zoodanige vermindering van de lading, zonder nadeel, ten opzichte der werkzaamheid van het schot, kon plaats hebben. Deze proeven werden met 5 nieuwe percussie-geweren genomen, en deze in een daartoe vervaardigd werktuig, waarin ze insgelijks gerigt werden, vastgelegd. Om nu door het spannen en afdrukken van den haan, de ligging van het geweer niet te veranderen, werd dezelve door middel van een koord gespannen, en dit koord bij het afvuren met eene schaar doorgeknipt. Daar nu echter door het nederslaan van den haan onvermijdelijk eene beweging, in den op het geweer aangebragte slinger-(*pendel*), ontstond, en er ook door den sterken wind, die gedurende de proefnemingen waaide, eene gedurige schudding bij den slinger werd opgemerkt, zoo bespeurde men bij deze geweren eene grootere zijdwartsche afwijking der kogels, dan bij de gewone steenslot-geweren, die met lont werden afgeschoten. Men besloot alzoo, om ook eenige schoten te laten doen door de leden der commissie, en door eenige onder-officieren en soldaten van het bataillon ligte infanterie, met opgelegde geweren, die tevens door middel van het gebruikte slinger-werktuig gerigt werden. Even als zulks bij het doen van proeven gebruikelijk is, werd de bajonet afgenomen, en met volle visierkorrel gerigt. De uitkomst was als volgt:

Lading.	Op 100 passen het rigtingspunt 56" hoog.		Op 100 passen het rigtingspunt 54" hoog.		Op 100 passen het rigtingspunt 68" hoog.	
	Aantal schoten.	Gemiddel- de daling onder de visierlijn	Aantal schoten.	Gemiddel- de daling onder de visierlijn.	Aantal schoten.	Gemiddel- de daling onder de visierlijn.
8 gramm.	100	0"	80	13"	100	39"
7 "	100	3"	80	18"	40	48"

Bij 8 grammen buskruid lading, raakten slechts weinige kogels den grond die alle de schijf troffen, zelfs bij voorafgaand ricochet drongen zij door de 1 duim dikke plank. Bij 7 grammen lading, ricocheteerde ongeveer het $\frac{1}{3}$ gedeelte der kogels voor de schijf, eenige drongen niet door dezelve.

Volgens de in 1829 genomene proeven met de gewone steenslot-geweren, bedroeg de daling des kogels onder de visierlijn, (met opgezette bajonet en met patronen van 50 uit één pond, zie boven):

Op 100 passen 3"
" 200 " 15"

Op 300 passen 48"

Alzoo zonder bajonet, wanneer er even als bij de bovenbedoelde proeven met volle visierkorrel gerigt wordt, de as der ziel voor elke 100 passen, 3" meer elevatie verkrijgt:

Op 100 passen 0

" 200 " 9"

" 300 " 39"

Hetgeen met de buskruid-lading bij de percussie-geweren zoo naauwkeurig mogelijk overeenstemt.

De terugstoot der percussie- en steenslot-geweren, werd even als zulks in Mei van datzelfde jaar reeds beproefd was, met gelijke lading nogmaals vergeleken, zonder dat men, het gemiddelde genomen, eenig merkbaar verschil konde waarnemen. Hieruit laat het zich dan ook opmaken, dat, bij gelijke lading, de aanvankelijke snelheid, volgens de daling van den kogel, niet zeer beduidend verschillen kan.

Uit het bovenstaande heeft de commissie dan ook de gevolgtrekking opgemaakt, dat de voor de steenslot-geweren aangenomene lading van 8 grammen, ook bij de percussie-geweren moest aangewend worden, om reden:

1.) De percussie-geweren alsdan gelijke schootsverheid met de steenslot-geweren hebben, en dat ook de aanwijzing voor de rigting der laatste voor de eerste geldende is, namelijk:

Op 100 passen op den halven man.

" 200 " " de borst.

" 300 " " het hoofddekseL

met volle visierkorrel gerigt.

2.) Dat de terugstoot der percussie-geweren minder merkbaar dan bij de steenslot-geweren is, dewijl, bij gelijken terugstoot, de door het zundgat voortgebragte zijwaartsche stoot der laatste, bij de eerste niet plaats heeft.

3.) Dat, ingeval van noodzakelijkheid, de patronen voor de eene soort van geweren ook bij de andere kan aangewend worden. De buskruidmaat van 8 grammen, geven, naauwkeurig gemeten, 58½ patronen, uit een pond Frankforter zilvergewigt, omdat 467 grammen een pond uitmaken. Bij het voorgeschreven meten, verkrijgt men echter ongeveer 60 patronen, welk getal in de berekening alzoo kan worden aangenomen.

NB. Binnen kort zullen er in Wiesbaden insgelijks proeven met het geweer *Robert* genomen worden, welker uitkomsten wij aan onze lezers zullen mededeelen.

De Redactie van den M. S.

Uit het *Journal de l'Armée*, van deze maand, nemen wij het volgend belangrijk verslag over:

AFFUTS

EN FER CONSTRUITS A LA FONDERIE DE FOURCHAMBAULT.

(Extrait de *l'Echo de la Nièvre*.)

Des affuts en fer, de campagne, de place et côte, viennent d'être construits par ordre de M. le ministre de la guerre, sous la direction de M. le capitaine d'artillerie Thiéry, dans la fonderie de Fourchambault. Ces affuts, mis à l'essai le mardi 11 du courant devant MM. les officiers d'artillerie employés à Nevers et plusieurs autres spectateurs, ont obtenu un succès complet.

L'affût de campagne, tout en fer, est enfin moins compliqué que l'affût en bois, et pèse le même poids que ce dernier. L'affût en fer est porté sur des roues également en fer, remarquables par l'élégance et la légèreté de leurs formes; sous ces rapports elles l'emportent de beaucoup sur les roues en bois du charriage le plus parfait. Des épreuves répétées, faites dans l'usine de Fourchambault, ont prouvé que les roues en fer étaient d'une solidité à toute épreuve: elles sont moins chères que des roues en bois de force correspondante, et on peut les réparer sur place en peu d'instans. Enfin, ces roues ne sont point, comme celles en bois, soumises à des gonflemens ou à des retraits pour cause d'humidité ou de sécheresse; avantage important, car on sait que dans les climats chauds, quelles que soient les précautions que l'on prenne, on est sans cesse exposé à voir tomber en ruines les roues en bois.

L'avant-train est en fer comme l'affût; il porte un coffre à munitions en tôle, construit sur le principe des caisses à eau de la marine. Au moyen d'un appareil en cuir gras, ce coffre ferme hermétiquement et devient complètement impénétrable à l'eau.

L'affût de place et côte, en fer, a surtout excité l'attention de MM. les officiers d'artillerie; et mérité leurs suffrages unanimes par l'extrême simplicité de sa construction et ses avantages dans le service.

Au moyen d'un mécanisme consistant en un simple levier en fer, l'affût, après son recul, est arrêté sur le châssis dans la position convenable pour le chargement de la pièce. La bouche à feu chargée, on lève l'arrêtoir, et l'affût redescend en batterie de lui-même, avec un mouvement uniforme et sans-coups.

Par la disposition des surfaces courbes et inclinées du châssis en fer, M. le capitaine Thiéry est parvenu, sans trop de fatigues pour l'appareil, à maîtriser le recul de

l'affût, que la faiblesse du frottement de fer sur fer menaçait de rendre extrême. Ce recul a pu être ainsi contenu dans les limites beaucoup plus restreintes que pour l'affût en bois. Avec la charge de la moitié du poids du boulet et le châssis mouillé, le recul n'a jamais dépassé 1 mètre 40 centimètres. Dans les mêmes circonstances, le recul de l'affût en bois s'étend jusqu'à 3 mètres, et quelquefois au-delà du châssis. Pour les grandes charges, il faut étayer le châssis en bois, précaution inutile avec le châssis en fer.

La diminution du recul est un avantage important pour l'armement des places, où les emplacements manquent souvent pour établir de longues plates-formes.

L'affût et le châssis de place et côte, en fer, sont construits avec des pièces de fer d'échantillons tels, que l'on pense généralement que les projectiles ricochant les endommageraient peu. Ce résultat changerait la face des choses dans la guerre de siège, puisque la supériorité de l'attaque sur la défense réside principalement dans l'efficacité du tir à ricochet, pour démonter les batteries de l'assiégé.

La substitution du fer au bois, dans les constructions de l'artillerie, n'est point seulement importante sous le rapport de l'art militaire; c'est encore une haute question d'administration et d'économie politique. Les affûts et voitures d'artillerie nécessaires à l'armement complet du royaume exigent une dépense qui s'élève au-delà de TRENTE MILLIONS de francs. Ce matériel en bois si dispendieux est d'une nature tellement périssable, que peu d'années suffisent pour le mettre complètement hors de service, lorsque les circonstances contraignent de laisser les affûts exposés aux influences atmosphériques.

Avec tous les soins de l'emmagasinement le mieux établi, on ne peut évaluer à plus de vingt années la durée des parties de faibles dimensions, et à plus de trente années celle des pièces des plus forts équarrissages des constructions en bois. Les magasins, établissemens de toute espèce, possédés par l'artillerie dans les places, pour remiser et entretenir son matériel, représentent un capital estimé à 25 millions. Ces immeubles privent les villes de locaux et de terrains qui seraient précieux pour le développement de leur industrie et de leur population, et grevent l'état de charges ruineuses pour leur entretien.

Pour assurer le service des constructions en bois, il faut entretenir dans les arsenaux d'immenses approvisionnemens en matériaux secs, soumis à des déchets considérables, absorbant des capitaux dont les intérêts sont perdus.

Avec un matériel en fer, ces approvisionnemens seraient superflus, car le fer abonde partout, et se trouve toujours

prêt à être mis en œuvre. La durée d'un semblable matériel serait sans terme, et l'emmagasinement se réduirait à quelques hangars ou à de simples clôtures en palissades élevées soit dans les gorges des bastions, ou sur tous autres emplacements des fortifications. Une couche de peinture renouvelée tous les deux ans suffit pour rendre le fer, même sur les bords de la mer, inattaquable par la rouille.

M. le ministre de la guerre a chargé aussi M. le capitaine Thiéry de faire confectionner dans les fonderies de Fourchambault et de Torteron des canons en fonte et fer forgé. La réussite de cette opération permettrait de substituer le fer au bronze dans la fabrication des bouches à feu, résultat dont les avantages seraient immenses pour la France car les canons en bronze coûtent au moins six fois plus que ceux en fonte; et la France produisant peu de cuivre, c'est à l'industrie étrangère que profitent les sacrifices imposés au pays pour la confection et l'entretien de son matériel en bronze.

Si l'armement du royaume était au complet, la valeur en matière de nos canons en bronze absorberait un capital mort qui ne s'élèverait pas à moins de QUATRE-VINGT MILLIONS.

Les essais tentés à Fourchambault touchent, comme on le voit, à des questions financières et d'industrie d'un grave intérêt. Ces essais tendent, en effet, à apporter des réformes radicales dans des branches de services dont l'ensemble des dépenses présente un capital énorme de première mise, et des dépenses annuelles de plusieurs millions en entretien et en remplacements toujours à renouveler. D'un autre côté, il est évident que si le fer devenait l'élément constitutif de nos engins de guerre, l'industrie étrangère ne serait plus favorisée au préjudice de l'industrie réguicole, et celle-ci trouverait dans la confection du matériel des armées des débouchés qui assureraient un meilleur avenir à un grand nombre d'usines à fer.

Des expériences qui peuvent devenir fécondes en résultats d'une telle portée recevront les suffrages de tous ceux qui ont à cœur la prépondérance militaire et la prospérité industrielle du pays.

Le *Journal des Débats*, dans son numéro du 30 mars dernier, renferme à l'égard de l'article que nous venons d'emprunter à *l'Echo de la Nièvre*, un commentaire tendant à démontrer que les constructions faites à Fourchambault n'ont point pour elles le mérite de l'innovation; qu'elles se réduisent à des tentatives de solution de questions depuis long-temps à l'étude dans l'artillerie.

Les Anglais ayant depuis trente ans adopté l'usage de la fonte dans la fabrication de leurs bouches à feu de gros calibre et dans la construction des affûts de position, et

ces applications leur ayant valu de grandes économies et des succès éclatans dans les sièges de la guerre d'Espagne, on ne saurait contester à la critique du *Journal des Débats* toute sa juslesse; toutefois nous pensons qu'il restera encore quelque mérite aux applications faites à Fourchambault si elles contribuent à hâter la conclusion de cette étude, dont tant de personnes ont désespéré de voir la fin.

Si l'auteur de l'article du *Journal des Débats* avait eu connaissance des diverses constructions exécutées à Fourchambault, il n'eût pas assimilé les roues entièrement en fer établies dans ces usines à celles à rais en bois actuellement en expérience à Vincennes. Les roues en fer de Fourchambault ne sont, pas plus que les affûts, des innovations; elles sont tous simplement une imitation de celles introduites depuis quelques années avec un succès complet en Angleterre. Les roues en fer mises à l'essai dans l'arsenal de Woolwich comparativement avec les roues en bois ont présenté sur ces dernières de frappans avantages. Les résultats de ces expériences sont consignés dans un rapport communiqué à l'académie de l'industrie française par M. le chevalier Rifaud, rapport inséré dans le numéro de février dernier du *Journal des Travaux* de cette académie.

Il résulte de ce rapport que des roues en fer ayant été mises à des affûts de 24 et de 12 dont les avants-trains étaient munis de roues en bois, on lança ces voitures à travers des chemins pierreux; les secousses étaient telles que les affûts bondissaient de plusieurs pieds, les cordes avec lesquelles on avait par précaution fixé les pièces sur leurs affûts furent rompues, l'avant-train d'une pièce de 12 brisa violemment la ferrure qui l'unissait à l'affût.

Après cette rude épreuve on examina les roues; celles en fer ne présentèrent pas la moindre dégradation; les roues en bois, quoiqu'elles ne portassent que le poids du coffre à munitions vide, étaient fortement endommagées; tous les rais étaient plus ou moins sortis de leur emboîtement.

L'épreuve comparative faite dans un terrain mou où les roues s'enfonçaient profondément fut aussi à l'avantage des roues en fer.

On soumit enfin les roues au choc du boulet. On tira sur elles avec une pièce de 12 à trente mètres; le premier coup frappa la roue en fer obliquement et coupa net deux rais sans produire d'éclats; le second boulet frappa contre la jante qu'il coupa ainsi que l'extrémité d'un rais adjacent.

Le premier boulet tiré contre la roue en bois enleva deux rais qui s'éparpillèrent en éclats; le second boulet mit la roue entièrement hors de service et dans un état à ne pouvoir être réparée. Les éclats de bois volèrent de toute part au moment du choc; cette roue ne put par conséquent servir à ramener la pièce.

Il n'en fut pas de même de la roue en fer; quoique très-mutilée, elle put servir à ramener son canon et à le porter à une longue distance.

Le général Hardwicke et les officiers composant la commission d'enquête déclarèrent dans leur rapport officiel que d'après les expériences faites ils reconnaissaient aux roues en fer une supériorité marquée sur les roues en bois; en conséquence de ce rapport l'artillerie anglaise a adopté ces roues pour son usage et on en a expédié un grand nombre dans l'Indostan.

Le rapport que nous citons est terminé par des observations critiques sur la lenteur avec laquelle procède le comité d'artillerie en France; ces critiques sont à nos yeux

peu fondées et nous croirions peu équitables de les propager. Nous nous bornerons donc à les signaler au zèle du rédacteur du *Journal des Débats*.

VERSCHIEDENHEDEN.

De wetenschappen en fraaije letteren, maar vooral het vak van het militaire onderwijs, hebben een gevoelig verlies geleden, door het afsterven van den verdienstelijken, en door zijne talrijke vrienden en leerlingen hoog vereerden Mr. C. F. Haug, hoogleeraar in de geschiedenis en fraaije letteren, aan de voormalige Artillerie- en Genie-School te Delft. Op den 20^{en} der maand April ontzong hij aan eene geliefde echtgenoot, aan zijne verschillende betrekkingen, en aan een nuttig en arbeidzaam leven, geheel gewijd aan de dienst van zijnen Koning en aangenomen Vaderland. Ook de *Spectator* verliest in dezen deugdzaam man en nuttigen staatsburger eenen medearbeider, die met onbezweken ijver werkzaam was aan de oprigting, instandhouding en uitbreiding van onze nationale onderneming. Wij zullen in de gelegenheid gesteld worden, eenen treurigen pligt te vervullen, door het leveren van eene uitvoeriger levenschets eens 's mans, die zich de onbegrensde hoogachting van zijne talrijke vrienden en leerlingen heeft weten waardig te maken.

Onder de verschillende wijzen, sedert weinige jaren beproefd of aangenomen, om de geschutlading door middel van slag- of zoogenaamde *percussie-pijpjes* te ontsieken, verdient het, door den Zweedschen kapitein *Callerstrom* voorgestelde *slagpijpje*, om deszelfs eenvoudigheid, de opmerking van deskundigen. Reeds in het begin van het jaar 1832, werd door den uitvinder de mededeeling van het geheim der toebereiding en het gebruik dezer pijpjes aan onze hooge regering aangeboden; welke aanbieding door verschillende daarmede genomen proeven gevolgd werden. De geheimhouding, daarbij in acht genomen, heeft ons belet de uitkomsten daarvan ter kennis onzer lezers te brengen. Thans vinden wij in een vreemd tijdschrift (*Journal des Sciences Militaires*, van Januarij 1834) eene mededeeling deswege, die wij, zonder deze geheimhouding, reeds voor twee jaren hadden kunnen opnemen. Volgens het genoemde tijdschrift bestaat het *Callerstromsche slagpijpje*:

Uit een van dun geslagen rood koper vervaardigd hol cilindertje, uitwendig van 0,004 Ned. ellen middellijn en van 0,09 Ned. ellen lengte. Op 0,02 Ned. ellen van een der uiteinden, is een gedraaid stuk koperdraad aangebracht, hetwelk aan het koper hulsje met tin gesoldeerd is en een kruis vormt, om te beletten dat het hulsje geheel in het zundgat van het stuk indringt.

Het binnenste gedeelte van het hulsje wordt met vochtig gemaakt half gebroken buskruid aangevuld, en daarna in het midden, volgens de geheele lengte, met een naald doorstoken, om eene holligheid te vormen, even als zulks bij onze in gebruik zijnde slag- en gezwind-pijpjes plaats vindt. Wanneer dit buskruid gedroogd is, dan wordt het bovenste gedeelte van het pijpje, op eene lengte van 3 Ned. duimen, ontleedigd, om daarin een klein met katoendraad omwikkeld en met sterk zwavelzuur (*acide sulfurique concentré*) gevuld glazen buisje te plaatsen. De beide uiteinden van dit glazen buisje zijn met de lamp zorgvuldig dicht gemaakt, en het katoen, waarmee hetzelfde uitwendig omwikkeld is, wordt vooraf met een zamenmengsel van stoffen bevochtigd, dat bij de aanraking van het

zwavelzuur ontploft, en alzoo het pijpje doet ontsteken. (1)

Om de pijpjes voor de ontsteking der geschuts-ladingen aan te wenden, worden dezelve in het zundgat gestoken, en het uitstekende gedeelte, waarin het glazen buisje is opgesloten, door middel van een stok, een ring, of ander voorwerp omgebogen. Daardoor breekt het buisje; het zwavelzuur komt in aanraking met het bedoelde samenmengsel en doet het pijpje en alzoo ook de lading ontsteken.

Het valt niet te ontkennen, dat deze wijze van de geschuts-ladingen te ontsteken, veel zekerheid, en tevens eenvoudigheid aanbiedt, doch aan den anderen kant vereischt de vervaardiging dezer pijpjes bijzonder geoefende handen, en veel omzigtigheid. Een enkel slecht vervaardigd pijpje zoude de grootste ongelukken kunnen te weeg brengen. De grootste zorgvuldigheid dient te worden in acht genomen, bij de vervaardiging der glazen buisjes, en vooral moet men zich overtuigen dat, dezelve geheel luchtdigt gesloten zijn, opdat het zwavelzuur zich geen weg kan banen en onwillekeurig het pijpje doen ontbranden. Om zich daarvan te overtuigen, zoo worden de geslotene glazen buisjes in eene kom, met een gekleurd vocht gevuld, gelegd; vervolgens wordt de kom onder de stomp eener luchtpomp gebracht en het luchtledige gevormd. Het gekleurde vocht dringt daarop in de niet luchtdigt geslotene buisjes, en deze worden alzoo voor het gebruik afgekeurd. Wij laten hier tevens eenige inlichtingen volgen, omtrent het door den Franschen kapitein *Burnier* onlangs uitgevonden slagpijpje.

Het slag-pijpje door den Franschen kapitein *Burnier* voorgesteld, om daarmede, zonder tusschenkomst van het een of ander percussie-werktuig, de geschuts-ladingen te ontsteken, berust op de eigenschap, dat elk slag-kruid ontvlamt, door eene sterke en gezwinde, met een row ligchaam, aangebrachte wrijving; welk verschijnsel men bij de zoogenaamde *bonbons cosaques* insgelijks waarneemt.

Het ligchaam van dit pijpje wordt te zamengesteld uit een rechthoekig gesneden stuk papier, van 0,045 Ned. el breedte, waarop een stuk dun katoen geplakt en dat vervolgens op eenen koperen of ijzeren roller, van 0,003 Ned. el middellijn, met het katoen binnenwaarts gerold en geplakt wordt. Zoodra het alsdan gevormd huisje bijna droog is, wordt het bovenste gedeelte ter lengte van 0,03 Ned. el open gesneden, en het inwendige gedeelte, met eene pap, zamengesteld uit *zeezoutzure potasch*, (*chlorate de potasse*) en *zwavelachtige spiesglans*, (*sulfure d'antimoine*) en vochtig gemaakt met eene oplossing van Arabische gom in brandewijn, bestreken. Half gedroogd zijnde, wordt in de bedoelde opening gebracht een eind sterk bindkoord, dat vooraf tot eene ruwe *cilinder* is gevormd, door hetzelfde te omgeven met eene pap, zamengesteld uit opgeloste *lijm*, verbonden met *amaril*. Om dit samenmengsel aan het bindkoord zoo sterk mogelijk te doen vastkleven, zoo wordt het koord eenigzins losgedraaid, met de vingers wordt de pap er aangebragt, en vervolgens met een metalen plaatje gerold; ter lengte van 0,03 Ned. el wordt dit alzoo toebereide koord in de opening van het hulsje gestoken, welke alsdan gesloten, en met bindtouw, door eene gelijkmatige drukking, om het toebereide eind bindkoord wordt gebonden. Het uitstekende eind bindkoord is van eene lus voorzien, zoodat, wanneer het hulsje geheel gedroogd is, en men door eene gezwind aange-

(1) De berigtgever geeft omtrent dat samenmengsel geene verdere inlichtingen; doch daar de meeste *nitrates* en *chlorates*, of in het algemeen de onderscheidene soorten van slagkruid bij de aanraking van zwavelzuur ontbranden, zoo is het te veronderstellen, dat het bedoelde bestaat uit een samenmengsel van slagkruid en een der brandbare ligchamen. De 1ste luitenant van *Rijneveld* heeft daaromtrent eenige proeven genomen, en bevonden, dat de *zeezoutzure potasch* (*chlorate de potasse*), met het *zwavelachtige spiesglans* (*sulfure d'antimoine*) in eene oplossing van arabische gom in brandewijn vermengd, zich daartoe bijzonder geschikt laat gebruiken.

bragte beweging, het bindkoord uit het toegebundene gedeelte van het hulsje trekt, er eene sterke wrijving op de bestreken binnenwand van het hulsje ontstaat, die het zamengestelde slag-kruid doet ontvlammen.

Om deze pijpjes voor de ontsteking der geschuts-ladingen dienstbaar te maken, wordt het overige holle gedeelte van het hulsje, even als de gewone gezwind- of slag-pijpje, gevuld, en onder het toegebonden bovenste gedeelte van hetzelfde, eene tweede lus van bindtouw aangebragt, die bij het gebruik aan den kop van een metalen boutje, hetwelk, links van het zundgat, in het geschut is ingeschroefd, wordt vastgehecht. De geschuts-lading wordt nu ontstoken, door in de lus van het bindkoord eenen kleinen ijzeren knevel, welke zich aan een sterk koord bevindt, te bevestigen, en alzoo deze door het gezwind trekken aan dat koord, met eene sterke wrijving uit het hulsje te trekken, en de ontvlaming te doen plaats grijpen.

De uitvinder van deze onstekings-manier geeft voor, dat de verschillende proeven, welke te *Vincennes* met deze pijpjes genomen zijn, volkomen aan zijne verwachting beantwoord hebben. Intusschen komt het ons voor, dat de *Callerstromsche pijpjes* voor de ontsteking van het geschut de voorkeur verdienen; doch geheel kunnen wij ons met de denkbeelden van den uitvinder vereenigen, wanneer hij voorgeeft, dat deze onstekings-wijze, met voordeel, bij de mijnen en bij het doen springen van bruggen, gebouwen, kruidmagazijnen, enz., kan aangewend worden.

Omtrent de door ons, in ons n°. 12, medegedeelde anecdote, betreffende de verheffing van den Pruisischen veldmaarschalk vorst *Blucher* tot de doctorale waardigheid, op de hoogeschool te Oxford, ontvangen wij van den kapitein volontair, *W. von Rahden*, de hier volgende teregtwijzingen, welke ons des te aangenamer zijn, omdat dezelve gelijktijdig het karakter van den afgestorven veldmaarschalk *Gneisenau* doen kennen. Onze erkenning aan den geëerden toezender betuigende, moeten wij tevens ons leedwezen te kennen geven, van, uit gebrek aan plaats, veroorzaakt door den grooten voorraad van stoffe, het toegezonden stuk niet in zijn geheel te kunnen mededeelen. Vorst *Pukler Muskaw*, uit wiens gedenkschriften wij de bedoelde anecdote ontleend hadden, beweert, dat *Blucher* zoude gezegd hebben, toen de academische senaat hem de doctorale waardigheid opdroeg, dat, aangezien de koning van Pruisen en de keizers van Oostenrijk en Rusland tot doctors waren verheven, hij ten hoogste den rang van *apotheker* konde aannemen. De kapitein *von Rahden*, destijds bij den staf van den veldmaarschalk *Gneisenau* gedetacheerd, verhaalt deze anecdote als volgt:

De Pruisische krijgslieden, trotsch op hunnen onsterfelijken *Blucher*, verhaalden toenmaals de zaak elkander aldus:

» De oude maarschalk *Voorwaarts* antwoordde, toen men hem insgelijks de doctorale waardigheid aanbood: » *Wanneer de heeren mij doctor willen maken, dan moet deze hier,* » terwijl hij op den nevens hem staanden generaal *Gneisenau* wees, » *ten minste apotheker worden, want hij heeft het geheele geneesmiddel gemengd.* »

De op den 27 Augustus 1831 te Posen overleden veldmaarschalk graaf *Neithard von Gneisenau* was, gedurende de veldtogten van 1813—1815, chef van den generalen staf van *Bluchers* legerkorps; en het was deze, met de voortreffelijkste ziels-hoedanigheden rijkelijk uitgeruste, en door belangrijke ervaring reeds beproefde generaal, die in de stille nachten, in welker zwangere schoot het lot van den volgenden dag nog verborgen lag, de plannen ontwierp, welke op de daaropvolgende dagen, door den grijzen *Blucher*, met even veel moed als beradenheid, werden ten uitvoer gelegd. In het slag-gewoel zelf was hij de onafscheidelijke vriend, medgezel en raadgever van den algemeen beminden *Blucher*; woog in den strijd, met den blik van een genie, de vóór- en nadeelen der gevechts-toestanden, verzekerde zich van de eerste en verwijderde de laatsten. En

deze was de man, dien *Blucher* zijnen apotheker noemde.

De hier volgende bijdrage tot de karakter-kennis dezer beide Pruisische helden, welke, in den bevrijdings-oorlog, de dankerkentenis van bijna geheel een werelddeel zich hebben waardig gemaakt, insgelijks door den kapitein *von Rahden* ons medegedeeld, stelt het bescheiden karakter van vorst *Blucher* in het helderste daglicht. Niet overal vindt men dezelfde bescheidenheid, en waardig is deze bijdrage, om als een navolgingswaardig voorbeeld te worden aangehaald.

Na de zegpraal van het verbondene leger op de Fransche heerschappij, trokken de Pruisische troepen naar het geliefde vaderland terug, met de zeg-teekenen, welke zij met hun bloed gekocht hadden. Onder deze was ook, het van metaal gegoten monument, *Victoria* genaamd, hetwelk op de Brandenburgsche poort te Berlijn geprikt had; doch dat door de Franschen naar Parijs was overgebracht. Met de grootste plegtigheid werd dit denkteeken van vroegeren Pruisischen wapenroem te Berlijn binnen gebracht. Held *Blucher* bevond zich aan het hoofd.

» De schoonste weersgesteldheid begunstigde het schoonste feest van Berlijn. Honderd duizenden kwamen den held te gemoet; want de huisgoden alleen waren binnen hunne muren gebleven.

» Van elke tong, uit elken mond klonk de naam van *Blucher*; weergalmd het: *Blucher leve!* Men moest het zien, hoe de schoone teedere kunne, zelfs zonder vrees, zich tusschen de dichte drommen der krijgslieden droog, om zich slechts te kunnen beroemen, *Bluchers* paard te hebben aangeraakt; men brandde zelfs van begeerte om den hoefslag van hetzelfde te hooren. Tranen van aandoening rolden langs den grijzen knevelbaard van den held; doch ook hierbij vergat hij niet, aan wien hij het grootste deel van dezen triomph te danken had. » *Mijne kinderen! Mijne kinderen!* — riep hij bij herhaling en als in verrukking — » *verschoont mij! maakt mij niet dood! niet mij alleen, maar aan hem die daar achter mij rijdt komt den grootsten lof toe, hij heeft vooraf alles doordacht, waar ik slechts den sabel voerde.*»

» Met bescheidenheid, den hoed diep over het mannelijk schoon gelaat gedrukt, reed achter *Blucher*, *Neithard graaf van Gneisenau*, en weldra paarde zich met de vreugde der verwelkoming, diepe bewondering. Voor zulk eene groetheid van ziel verstomde menigeen onder de talloze schaar; want ware bewondering heeft geene woorden; maar weldra klonk het onder de menigte: » *lang leven Blucher en Gneisenau!*» En 's volks vreugde kende geene grenzen meer, dewijl het zulke helden de *zijne* noemen konde.

» Zoo was *Blucher* en zoo was *Gneisenau*.

In onderscheidene Fransche dagbladen vinden wij het bericht, dat, volgens de loopende geruchten, het hoofddeksel der Fransche infanterie zoude veranderen. Deze verandering zoude niet, zoo als de vroegere door ons overgenomenen berigen luidden, bestaan in het verwisselen van de tegenwoordig in gebruik zijnde *schako* tegen eene casque, maar wel tegen eene *rol* of *schako* van cilindrieken vorm; uit zoogenaamd *cuir bouillé* vervaardigd; welk nieuw hoofddeksel, met de kokarde, plaat en stormbanden te zamen genomen, niet meer dan 0,35 Ned. ponden zoude wegen.

Diezelfde bladen spreken ook van een ontwerp, dat door den maarschalk *Soult* thans in overweging zoude genomen worden, namelijk, om de hoop op bevordering, en alzoo eenen waren krijgsmaatsgeest bij de subalterne en onder-officieren van het Fransche leger te behouden. Om daartoe te komen, zoude tot het pensioen worden voorgedragen voor

- 1°. De kolonels die de 58 jaren bereikt hadden.
- 2°. De luitenant-kolonels en majoors, welke hun 55 jaar waren ingetreden.
- 3°. De overige officieren, dertig jaren dienst tellenden, welke ouderdom zij dan ook bereikt hadden.

Deze maatregel zoude van het grootste gewigt zijn. Het is

onbetwistbaar van het grootste belang voor alle gouvernementen, om aan de jonge officieren eenig uitzigt op bevordering te openen, om hunnen ijver gaande te houden en op te wakkeren, en wezenlijke verdiensten te beloonen; doch aan den anderen kant, verdient het niet minder overweging, om een leger in eens van vele voortreffelijke officieren te berooven, die nog in de kracht van hun leven zijn, en hun vaderland in het veld, door reeds verkregene ervaring, met voordeel kunnen dienen. Zoo zouden b. v. de officieren, welke met hun 16 jaar zijn beginnen te dienen, en na 30 jarige dienst, op dit oogenblik 46 bereikt hebben, en waarvan vele misschien nog niet hooger dan tot den rang van kapitein zijn opgeklimmen, op pensioen worden gesteld! Deze maatregel zoude onstaatkundig zijn.

Naar ons oordeel, zijn het niet de jaren, die aan pensioering moeten doen denken, maar wel de fysieke en morele krachten, die op de vraag: kan deze of gene zijn vorst en land nog in het veld, in het woelige oorlogs-leven met vrucht dienen, antwoorden en bepalen, of deze of gene aan zijne bestemming kan voldoen. Houdt men dit voor oogen en wordt daarnaar gehandeld, dan blijft men op den weg van regt en billijkheid, en ontnemt men aan ieder, dien dan het lot van gepensionneerd te worden, treft, elk voorwendsel om zich daarover te beklagen. Naar ons inzien, en van het bekende tot het onbekende besluitende, zou de maarschalk *Soult* nog doel treffen, indien zijne voorgenomen maatregelen zich daarna wijzigden.

De *Algemeine Militär Zeitung* van 22 Maart, bevat het bericht, dat men in Pruisen bezig is, verschillende proeven te nemen met nieuw uitgevondene geweren, en geeft daarbij op, dat men de jager- en scherpschutters-korpsen algemeen gewapend heeft met percussie-vuurwapenen, die in het gebruik algemeen bevallen.

Hetzelfde blad vermeldt, dat op dit oogenblik de bajonetschermkunst algemeen in het Pruisische leger beoefend wordt. Wij kunnen niet nalaten bij de overneming van dit bericht, de aandacht onzer lezers op nieuw in te roepen, op het werk over deze kunst in onze taal, door onzen hoogst verdienstelijken landgenoot, de kolonel *Geisweit van der Netten*, geschreven.

Het Zweedsche Staatsblad, van den 25sten Februrrij l.l., bevat het volgend artikel:

» De luitenant *Kleen* van het Koninklijke korps ingenieurs, welke, op kosten van den staat, eene reis heeft ondernomen, om bij de vreemde mogendheden onderzoek te doen, naar de aangebragte verbeteringen in de versterkings-kunst, heeft van de Oostenrijksche regering verlof bekomen, om de gewigtige vesting-arbeid van Verona en Brixen te gaan bezigtigen. Ook van den koning van Sardiniën heeft deze officier de vergunning gekregen, om alle de Sardinische vestingen te gaan zien. De regeringen van Engeland, Pruisen, Frankrijk en Holland hebben dezelfde vergunning verleend aan de kapiteins *Lowén*, *Cronstrand*, *Callerstrom* en andere Zweedsche officieren, die op dezelfde voorwaarden, en met het doel om ondervinding in de verschillende gedeelten van de krijgskunst op te doen, de reis daartoe hebben aanvaard.

ERRATA.

- Op bladzijde 159, tweede kolom, staat: *Tourloin*, lees: *Tourcoing*.
- » » 179, eerste kolom, 3de regel van onderen, staat: (1809) lees: (1805).
- » » 188, eerste kolom, 21ste regel van onderen, staat: *Saillet*, lees: *Jaillet*.

NB. De kaart en de plans bij dit nummer gevoegd, worden te zamen tegen f 0,22 aan de intekenaars afgeleverd.